

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Bakalářská práce

2023

Natálie Šafářová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra sociologie

Sociální aspekty dopingu ve fitness a kulturistice

Bakalářská práce

Autor práce: Natálie Šafářová

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Numerato Dino, doc. PhDr., Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.5. 2023

Natálie Šafářová

Bibliografický záznam

ŠAFÁŘOVÁ, Natálie. *Sociální aspekty dopingu ve fitness a kulturistice*. Praha, 2023. 50 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra sociologie. Vedoucí diplomové práce Dino Numerato doc., PhDr., Ph.D.

Rozsah práce: 78 489 znaků s mezerami

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá sociálními aspekty dopingů v subkultuře fitness a kulturistiky. Zaměřuje se zejména na význam a roli dopingů uvnitř fitness a kulturistické sportovní komunity. Vysvětluje základní pojmy a jejich význam v rámci prostředí fitness a kulturistiky, jako je gender, maskulinita, feminita nebo tělesný projekt. Cílem práce je popsat přístupy sportovců k užívání dopingových látek a metod ve fitness a kulturistice. K zodpovězení výzkumných otázek byl využit kvalitativní přístup a metoda osobních hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Výběr respondentů byl proveden účelovým výběrem informátorů z prostředí komunity a následně metodou sněhové koule. Získaná data byla zpracována otevřeným kódováním. Analýza dat ukázala, že doping hraje v subkultuře fitness a kulturistiky významnou roli a je nedílnou součástí sociálního života uvnitř této sportovní komunity. Hlavním důvodem užívání dopingů je pro sportovce kontrola vzhledu, přičemž motivace kontrolovat vzhled se odvíjí od konkrétní sportovní úrovně. Rekreační sportovci se skrze vzhled snaží upevňovat své sociální postavení. Výkonnostní sportovci doping poté užívají pro zvýšení konkurenceschopnosti v rámci závodních výkonů. Ačkoli si rizika užívání dopingů komunita uvědomuje, svým přístupem se je pokouší bagatelizovat a své jednání obhajovat. Strategie užívání dopingů a jeho distribuce je poté vázána zejména na konkrétní posilovnu nebo fitcentrum a sociální skupinu uvnitř. V posledních letech je ale sdílení informací o dopingů, jeho užívání i distribuce ovlivněno globalizací a stále více se přesouvá do online prostředí.

Abstract

This bachelor thesis deals with the social aspects of doping in the fitness and bodybuilding subculture. It focuses on the meaning and role of doping within the fitness and bodybuilding sport community. It explains basic concepts and their meaning within the fitness and bodybuilding environment, such as gender, masculinity, femininity, or body project. The aim of the thesis is to describe athletes' attitudes towards the use of doping substances and methods in fitness and bodybuilding. A qualitative approach and a personal semi-structured interview method were used to answer the research questions. The selection of respondents was done by purposive sampling of informants from the community and then using the snowball sampling method. The data was processed through open coding. Data analysis revealed that doping plays a significant role in the fitness and

bodybuilding subculture and is an integral part of social life within this sporting community. The main reason for athletes to use doping is to control appearance, and the motivation to control appearance is based on the specific sport level. Recreational athletes seek to reinforce their social status through appearance. Performance athletes then use doping to increase competitiveness in competitive performance. Although the community is aware of the risks of doping, it attempts to downplay the risks and defend its actions. The strategy of doping use and distribution is then mainly linked to the specific gym or fitness centre and the social group within. In recent years, however, information sharing about doping, its use and distribution has been influenced by globalisation and has increasingly moved online.

Klíčová slova

Doping, zakázané látky, suplementy, steroidy, fitness, kulturistika, tělesný projekt, forma, ideál krásy, sociální aspekty

Keywords

Doping, prohibited substances, supplements, steroids, fitness, bodybuilding, body project, shape, ideal of beauty, social aspects

Title

Social aspects of doping in fitness and bodybuilding

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala vedoucímu práce Dinu Numeratovi, doc. PhDr., Ph.D. za ochotu, pomoc a cenné rady při zpracovávání mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině a přátelům za jejich oporu a podporu v průběhu celého studia.

Obsah

1	TEORETICKÁ ČÁST.....	4
1.1	SPORT JAKO SPOLEČENSKÝ JEV	4
1.2	FITNESS A KULTURISTIKA	5
1.2.1	<i>Vývoj fitness a kulturistiky</i>	6
1.2.2	<i>Společenský význam fitness a kulturistiky</i>	7
1.2.3	<i>Role genderu</i>	8
1.2.4	<i>Formování ženské kulturistiky a fitness</i>	8
1.3	DOPING.....	9
1.3.1	<i>Doping ve sociologické perspektivě</i>	10
1.3.2	<i>Role sportovce a jeho role v užívání dopingu</i>	10
1.3.3	<i>Společenské klima a jeho role v užívání dopingu</i>	11
1.3.4	<i>Sociální prostředí a jeho role v užívání dopingu</i>	12
1.3.5	<i>Role dopingu ve fitness a kulturistice</i>	13
1.3.6	<i>Bariéry fitness dopingu</i>	14
1.3.7	<i>Ukončování fitness dopingu</i>	15
1.3.8	<i>Vývoj kulturistického dopingu</i>	15
1.3.9	<i>Mechanismy distribuce dopingu ve fitness a kulturistice</i>	17
2	EMPIRICKÁ ČÁST	18
2.1	METODOLOGIE	18
2.1.1	<i>Cíle výzkumu</i>	18
2.1.2	<i>Výzkumné otázky</i>	18
2.1.3	<i>Výzkumná metoda</i>	18
2.1.4	<i>Výzkumný vzorek</i>	18
2.1.5	<i>Sběr dat</i>	20
2.1.6	<i>Sběr dat</i>	21
2.1.7	<i>Etika výzkumu</i>	21
3	ANALÝZA DAT	21
3.1	VÝZNAM FITNESS A KULTURISTIKY V ŽIVOTĚ SPORTOVCE	21
3.1.1	<i>Kategorie v rámci fitness a kulturistiky</i>	22
3.2	PŘIJÍMANÉ IDEÁLY KRÁSY	23
3.3	VÝZNAM DOPINGU V SUBKULTUŘE	24
3.3.1	<i>Látky považované za doping</i>	26
3.3.2	<i>Doping v rámci výkonnostních úrovní</i>	26
3.3.3	<i>Motivace a důvody užívání dopingu</i>	26
3.3.4	<i>Dostupnost dopingu a strategie jeho užívání i skrývání</i>	28
3.3.5	<i>Efekty a rizika dopingu</i>	30
4	DISKUSE.....	31
5	ZÁVĚR	33
5.1	SUMMARY	34
6	POUŽITÁ LITERATURA	1
7	TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	3
8	SEZNAM PŘÍLOH	2

Úvod

Dnešní společnost je soustředěna na výkon. Všudypřítomnost pocitu nutnosti podávat lepší výkony, skvěle vypadat a udržovat své tělo v kondici, vede společnost k rostoucí konzumaci stimulantů a podpůrných látek (Nekola 2008). Látky pro optimalizaci výkonu jsou ale jako doping užívané i ve sportovním prostředí. Zvláště mají potom své místo ve fitness a kulturistice, kde je výkonem právě proměna tělesného vizuálu.

Medicína ani psychologie a jejich metody nejsou schopny zcela obsáhnout šíři dopingové problematiky a je tak potřeba doping zkoumat i v rámci společenského kontextu. Doping však nelze posuzovat bez okolností, ale je potřeba jej zkoumat v kontextu perspektivy jedince, společenského klimatu i vlivu sociální skupiny, ve smyslu blízkého okolí. Každý z těchto faktorů totiž ovlivňuje sportovce v jeho nahlížení na doping a případně i v jeho užívání.

Fenomén dopingu v subkultuře fitness a kulturistiky ve smyslu zmapování osobních přístupů sportovců k jeho užívání je téměř neprozkoumaný. V prostředí české kulturistiky potom zcela chybí společenskovědní výzkum zaměřený na doping v rámci této subkultury, přestože je u nás kulturistika historicky populárním sportem (MŠMT ČR 2007).

Tato bakalářská práce se zabývá užíváním dopingu v prostředí fitness a kulturistické subkultury. Zaměřuje se přitom na přístupy sportovců k dopingu a na vývoj jejich chování v kontextu užívání zakázaných látek. Samotný výzkum je zaměřený na sportovce z různých fitness a kulturistických kategorií i sportovních úrovní. Cílem výzkumu je popsat chování sportovců v rámci této komunity ve vztahu k dopingu, přičemž se výzkum snaží zodpovědět hlavní výzkumnou otázku tedy „*Jak k užívání dopingu přistupují sportovci v rámci subkultury fitness a kulturistiky?*“ Výzkum je založen na kvalitativním přístupu a metodě hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Výběr respondentů probíhal kombinací účelového výběru a metody sněhové koule. Uskutečněno poté bylo 9 rozhovorů se sportovci různých sportovních úrovní a kulturistických či fitness kategorií.

V rámci teoretické části práce jsou přitom představeny základní pojmy a jevy, které s problematikou dopingu ve fitness a kulturistice souvisí. Nejprve je představen sport jako společenský jev a fitness a kulturistika jako sportovní odvětví. V rámci charakteristiky fitness a kulturistiky je věnován prostor také pojmům jako je gender, maskulinita, feminita či tělesný projekt. Následuje téma dopingu, jeho sociálních faktorů a s tím souvisejících mechanismů

uvnitř subkultury fitness a kulturistiky. V rámci druhé části je představena metodologie výzkumu. Třetí část práce je poté věnována analýze dat a diskusi zjištění s literaturou.

1 Teoretická část

Teoretická část představuje fitness a kulturistiku ve společenské perspektivě a definuje základní pojmy potřebné pro pochopení problematiky dopingů ve fitness a kulturistice.

1.1 Sport jako společenský jev

Ačkoli byl sport historicky vnímán s určitým intelektuálním odstupem, dnes jde o významný sociální jev a předmět sociologického zájmu. Z řad klasických představitelů sociologie se tematice sportu věnovali například Pierre Bourdieu nebo Thorsten Veblen. Spolu s institucionalizací sociologie sportu, jako vědní subdisciplíny, vznikla v šedesátých letech i mezinárodní asociace sociologie sportu, dnes *International Sociology of Sport Association* (ISSA). V současnosti je sociologie sportu na zahraničních akademických pracovištích běžným předmětem bádání, nicméně v českém prostředí jde stále o okrajové téma. Sílicí společenský význam sportu ale posiluje poptávku po sociálněvědní reflexi. Sociologie sportu přitom může pomoci zejména při popisu chování lidí v pozdně moderní společnosti. Sport je totiž prostředím nejen pro aplikaci sociologických teorií, ale umožňuje i jejich rozvíjení a revidování (Numerato 2011). Podle Donnellyho (2003) je sociologie sportu postavena na dvou hlavních myšlenkových směrech. První klade důraz na individuální jednání jednotlivců a svobodu v jejich rozhodování. Druhý se naproti tomu zabývá společenskou strukturou a mocí, přičemž posuzuje hlavně to, jak a do jaké míry společenské struktury a síly omezují ono individuální jednání.

Sport samotný je potom podle Guttmanna (2000) zakořeněn v tradičních kulturách, neboť vychází z fyzických aktivit jako jsou zápasy či tanec. Postupem času, kdy se sport v rámci modernizace společnosti stále více profesionalizuje a institucionalizuje, stává se i součástí běžného života. Stejně jako celá společnost, i sport ale čelí v rámci vývoje mnohým výzvám, které je potřeba řešit. Mezi ty nejvýznamnější můžeme zařadit globalizaci související s výraznou komercionalizací sportu, otázky genderové rovnosti, byrokratizaci, rasismus či užívání drog.

Podle Numerata (2011) má sport svůj význam v rovině sociální, kulturní, politické i ekonomické. V sociální rovině je možné pozorovat mnohé společenské procesy a interakce, jako například socializaci, posilování společenské integrace jedince či upevňování sociální koheze. Sport ale může sehrát svou roli i při utváření sociálního kapitálu.

Ekonomická rovina sportu je podle Guttmanna (2000) ovlivněna globalizací a komercializací. V momentě, kdy je sport globální záležitostí, roste i jeho komerční význam. V současné době se proto ve sportu propojují fyzické soutěžení a zájmy dalších ekonomických subjektů, jako jsou výrobci sportovních doplňků a vybavení nebo média a poskytovatelé vysílacích práv. Mimo jiné je ale ve sportu zřetelný i vliv klientelismu, korupce či spojení sportovních klubů a soutěží se silnými značkami ze sféry obchodu (Numerato 2011).

V politické rovině lze sport pozorovat například jako prostředek k šíření vlivu či upevňování moci. Příkladem může podle Guttmanna (2000) být rozšiřování popularity basketbalu díky politickému vlivu USA nebo šíření britských sportů na území Indie či Afriky, kde měli Britové politický či ekonomický vliv. I v dnešní společnosti ale pozorujeme vliv sportu na politiku, a to například když spojení politické osobnosti se sportovním klubem ovlivňuje politický úspěch ve volbách (Numerato 2011).

Podle Donnellyho (2003) by měla být pozornost sociologie směřována ke globalizaci, komercializaci či k souladu sportu a zdraví ve smyslu vlivu sportovních praktik na zdravotní stav sportovce. Komercializace sportu by měla být zkoumána zejména v kontextu sponzoringu, médií či zapojování sportovních organizací. Role zdraví ve sportu by měla být více rozpracovávána vzhledem ke stále výraznějšímu odklání dnešní sportovní praxe od zdravotní prospěšnosti, a to právě i v souvislosti s narůstajícím rozšířením dopingu.

1.2 Fitness a kulturistika

Pojem kulturistika vychází z latinského slova *kultura*, jež má význam zušlechťovat či pěstovat. Jde o sportovní disciplínu, která ačkoli je spojena se silovým rozvojem, cílí primárně na tvorbu a úpravu tělesných proporcí, k čemuž využívá silový trénink. Smysl kulturistiky, tedy budování těla a jeho křivek zcela vykresluje anglický termín *body building* (Stackeová 2014).

Fitness má v literatuře i ve sportovní realitě poté více významů, a je proto nutné jej důkladně definovat. V českém překladu termín *fitness* znamená zdatnost, avšak jeho využití je rozsáhlejší (Stackeová 2014). Fitness z kulturistiky přímo vychází a je jakýmsi přiblížením tohoto sportu k mainstreamu, přičemž ale má snahu zachovat a reprodukovat jeho základní hodnoty, jako je silový trénink zaměřený na svalový rozvoj, podpora zdraví a askeze (Andreasson a Johansson 2019a). V první řadě je fitness sportovní kategorií, kde je stejně

jako v kulturistice hodnocena estetika a symetrie těla, avšak jde zde o výrazně menší svalový rozvoj. Na rekreační sportovní úrovni má poté fitness význam kondiční kulturistiky. V širším kontextu potom fitness znamená životní styl, který se po vzoru kulturistiky zakládá na režimu, jež zahrnuje spojení cvičení, suplementaci, určitou úpravu jídelníčku i komplexní denní režim (Stackeová 2014).

Podle průzkumů ve většině západních zemí fitcentra nebo posilovny za účelem fitness nebo kulturistického tréninku navštěvuje 10-15 % populace. Nejčastějšími návštěvníky jsou mladí dospělí, mezi kterými je podíl cvičících ještě mnohonásobně větší než v celkové populaci (Andreasson a Johansson 2020).

1.2.1 Vývoj fitness a kulturistiky

Co se týče historického vývoje kulturistiky a později i fitness, na popularitě získávala kulturistika od 60. let 20. století, kdy se formovala nejen kulturistická subkultura, ale také *kultura tělocvičny* (Andreasson a Johansson 2019a). Kulturistika tehdy přestala být vnímána jako bezúčelná subkulturní aktivita a cvičení se stalo součástí společenského trendu podpory zdraví. Popularita fitness těl stále rostla a cvičení se začlenilo do životního stylu městské singles ze střední třídy což dalo vzniknout fitness jako kondiční formě kulturistiky. Kulturistický trend sílil a stával se globální kulturou i předmětem podnikání, a to zejména díky ikonám jako Larry Scott nebo Arnold Schwarzenegger. Schwarzenegger byl navíc předlohou pro tvorbu těla a ideálem mužnosti (Stackeová 2014).

Důležitou roli ve vývoji kulturistiky sehrál i vznik mezinárodní federace kulturistiky *International Federation of Body Builders* IFBB, na které se od počátku podílely zejména USA a Kanada. Tato federace významně ovlivnila všechny výkonnostní sféry kulturistiky, od amatérské až po profesionální úroveň. Nezanedbatelný vliv měla IFBB i na komerční činnosti napojené na kulturistiku, jako je pořádání soutěží, tvorbu mediálního obsahu či rozvoj a prodej vybavení, doplňků a stimulantů. V průběhu let vznikla i řada dalších konkurenčních asociací, jako je NABBA, WFF či WABBA. Ačkoli se vedle tradiční IFBB tyto asociace dosud zcela neprosadily, jejich vliv i popularita v posledních letech narůstá a řada závodníků k nim přechází od IFBB. IFBB se přesunu závodníků od jiných asociací dlouhodobě bránila skrze přísné tresty a nucené závodní pauzy. V poslední době od této strategie ale upustila (Stackeová 2014).

Důvodem odchodů závodníků ke konkurenčním asociacím je přitom zejména výrazně

benevolentnější antidopingová politika většiny těchto organizací, kdy jsou antidopingové kontroly dopředu dostatečně ohlášené a sportovci své dopingové strategie mohou upravovat tak, aby jejich chování kontrola neodhalila. V pravidlech některých organizací dokonce problematika dopingů nijak upravena není, tudíž nejsou stanovené zakázané látky, metody ani jejich kontrola či sankce (Stackeová 2014).

Na druhou stranu vznikají i asociace v rámci naturální kulturistiky, kde pravidla jasně zakazují užívání látek i metod, které WADA ve svém kodexu označuje jako doping. Naturální kulturistika přitom obecně utváří alternativu ke zmíněným asociacím, neboť utváří prostor, kde sportovci mohou vzájemně porovnávat svůj výkon, aniž by byli vzájemnou konkurencí nuceni k užívání dopingů (Andreasson a Johansson 2019).

Naopak pokles popularity kulturistika zaznamenala v 80. až 90. letech. Ačkoli byli kulturisté podle Andreassona a Johanssona (2019) v rámci společenského života považováni za odborníky na výživu, zdraví, svalový rozvoj či vitalitu nebo kontrolu hmotnosti, jejich veřejný obraz začal vlivem nadměrného užívání dopingů upadat a kulturistická kultura zahrnující doping začala být zpochybňována. Hlavním tématem tehdejší diskuse byla zdravotní rizika a vedlejší účinky užívání velmi populárních anabolických steroidů, růstových hormonů a dalších látek stimulujících vzhled.

1.2.2 Společenský význam fitness a kulturistiky

V kontextu sociologie může být fitness a kulturistika chápána jako součást tvorby vlastní identity a nástroj sebekontroly. Vytváření těla, tzv. *body projects*, kde jde o práci se vzhledem i zdravotní kondicí, je zároveň totiž utvářením vlastního já. Fitness i kulturistika ve smyslu cvičení, striktního stravování i zmiňovaného režimu je určitou tělesnou investicí do tělesného kapitálu (Thualagant 2012a). O tělesném kapitálu přitom Bourdieu (1979) uvažoval jako o znaku sociálního rozlišení ve společnosti, což naznačuje, že tělo není jen biologickým subjektem, ale že jde o ztělesnění sociální struktury. Tělo přitom ale podle Thualagant (2012). Funguje jako projev genderu, kultury či sociálního postavení jedince ve společenské hierarchii. Ideální tělo přitom není homogenním konceptem, ale vychází právě z kulturního či společenského kontextu. Z perspektivy Foucaulta bychom ale fitness mohli považovat i jako nástroj produkující subjektivitu, neboť nám fitness aktivity pomáhají tvořit své tělo a dohlížet tak na sebe samé jako na subjekty. Optimalizace těla tak může jedince odlišit od zbytku společnosti a umožnit mu se prezentovat jako zodpovědný občan, který na sobě uvážlivě

pracuje (Thualagant 2012a).

1.2.3 Role genderu

V oblasti fitness a kulturistiky je hraje gender významnou roli. Individuální *body projects*, tedy tělesné projekty, o kterých Thualagant (2012) mluví, lze totiž chápat jako prostředek tvorby genderu a reprodukci toho, co je normativně prezentováno jako maskulinní či femininní. Normativní maskulinita či feminita je poté aktivně vytvářena pomocí výkonu jednotlivců, přičemž v kontextu fitness a kulturistiky je za výkon považován právě vzhled sportovce, tedy to, jaké vizuální formy sportovec dosáhl. Výkonem zde tedy není myšleno samotné zvedání činek v rámci tréninku či soutěží, jako je tomu u jiných silových sportů (Thualagant 2012a).

Ženské i mužské tělo je v médiích dlouhodobě idealizováno a často erotizováno. Ideály, které jsou v mediálním prostoru vytvářeny dopadají na muže i ženy v sociální i psychické rovině ale mohou ovlivnit i fyzické zdraví. Naplnění jednotlivých kritérií sdíleného ideálu určuje společenské postavení jedince. Ti, kteří daná kritéria nenaplnují, mohou být společností chápáni do určité míry jako outsideri. Mužské *body projects* jsou nejčastěji orientovány primárně na zvýšení objemu a síly svalů. Nedostatečné naplnění maskulinních ideálů může u mužů vyvolat extrémní tělesnou nespokojenost, která je označována jako tzv. svalová dysmorfie. V takovém případě jsou muži kvůli dosažení ideálů mužské krásy ochotni sahat po nelegálních látkách a metodách, tedy po dopingu. Dnešní propagovaný ideál ženské krásy potom stojí na rozporech, kdy by žena měla mít plné tvary, ale zároveň by měla být hubená, sexy i silná. Ačkoli se tento femininní ideál s postupem času mění, atletický vzhled hraje čím dál tím významnější roli, což může zdůrazňovat převzetí vědomé zodpovědnosti za svůj vzhled ve smyslu tvorby těla právě skrze fitness aktivity. Nenaplnování ideálu krásy u žen může také vést k užívání dopingu, avšak zpravidla v jiné formě, než je tomu u mužů, neboť ženy necílí na rozvoj svalového objemu, ale spíše na podporu spalování tuku a tím naplňování ideálu štíhlé ženské postavy (Thualagant 2012).

1.2.4 Formování ženské kulturistiky a fitness

Kulturistika jako sportovní disciplína byla původně genderově omezena a byla záležitostí výhradně mužů. Ženská kulturistika byla totiž považována za ohrožení normativního genderového řádu, nicméně později se společně s rozvojem feministických perspektiv

rozšířila i o ženské kategorie (Andreasson a Johansson 2019a). Prvotní projevy ženského posilování byly zpočátku vnímány jako kuriozita, avšak sportovkyně ani tehdy nenaplňovaly mainstreamové ideály krásy a stejně jako dnes čelily debatám o estetice ženského těla. Podstatou těchto debat byl a stále je ideální poměr svalové hmoty. První vítězka tehdejší nové kulturistické soutěže Ms. Olympia, která vznikla paralelně k populární mužské variantě Mr. Olympia, Rachel McLish dokázala, že ženské tělo může být svalnaté, a přesto si zachovat ženskost. V průběhu let však ženská kulturistika začala směřovat k mužské muskulatuře, což ideály ženské krásy dnešní společnosti nenaplnuje (Stackeová 2014). Rozpor mezi ideálem ženské krásy a kulturistickým vzhledem žen má za následek velmi malý zájem sportovkyň a diváků o tuto sportovní disciplínu (Stackeová 2014). Podle sociologů sportu se kulturistky pokouší o vybalancování požadovaného svalového rozvoje a zmíněných společenských ideálů ženskosti. Při dosahování této rovnováhy využívají i plastických operací, vlasového stylingu či oblečení a doplňků, kterými podtrhují ženskost a snaží se vyvarovat maskulinního dojmu, jež bývá způsobený zejména ztrátou prsní tkáně a ženských křivek v důsledku užívání dopingu (Andreasson a Johansson 2019a).

1.3 Doping

Doping slouží jako nástroj k optimalizaci výkonu v mnohých sportech, a stejně tak i ve fitness a kulturistice (Thualagant 2012a). Světová antidopingová agentura (WADA) definuje doping jako „porušení jednoho, nebo více antidopingových pravidel“ přičemž tato pravidla jasně určuje ve svém kodexu. Za toto porušení pravidel se přitom považuje užití některé ze zakázaných látek či aplikace zakázaných metod (WADA 2021).

Doping je součástí všech sportovních úrovní, a to jak profesionální nebo výkonnostní, tak i té rekreační (Andreasson a Johansson 2020). Smyslem rekreační sportovní úrovně přitom není primárně optimalizace výkonu, ale zpravidla spíše přeměna tělesného vzhledu. Tento fakt byl i důvodem dlouhodobé absence regulace dopingu na rekreační úrovni (Slepička a et. al 2000). Mezinárodní úmluva proti dopingu ve sportu UNESCO později však nastavila antidopingová pravidla pro všechny úrovně sportu, a to jak pro vrcholovou a výkonnostní, tak i pro rekreační úroveň sportu a sportovní zázemí. Úmluva definuje společný přístup, jeho pravidla, techniky i organizaci ve vztahu k dopingu i k nadměrnému užívání doplňků stravy. Jasně vymezuje také povolené i zakázané látky a metody, stejně jako jejich kontrolu a případné sankce za porušení stanovených pravidel. Antidopingová kontrola přitom může sportovce

kontrolovat i mimo konkrétní soutěže v jejich soukromém čase (MŠMT ČR 2007).

1.3.1 Doping ve sociologické perspektivě

Užívání dopingu z vůle sportovce Donnelly (2003) chápe jako vědomý čin, kdy si sportovec uvědomuje nelegální význam dopingu ve sportovním světě. Sankcionování sportovce za užívání dopingu je podle Donnellyho (2003) problematické, neboť sportovec vždy jedná v kontextu dalších okolností. Na doping je proto nutné pohlížet ve smyslu interakce individuálních faktorů, společenského diskurzu a sociální struktury, jíž je sportovec součástí.

1.3.2 Role sportovce a jeho role v užívání dopingu

Ačkoli doping nelze posuzovat bez okolností, jedním z faktorů, bez kterých jej není možné zkoumat, je perspektiva sportovce. V případě výkonnostního sportu jsou si sportovci vědomí, že je užívání dopingu nelegální, stejně jako si uvědomují i možnost testování a možného odhalení svého konání. I přesto však řada z nich toto riziko podstupuje a doping užívá (Donnelly 2003).

Potencionálních důvodů takového chování je hned několik. Prvním důvodem pro zahájení užívání dopingu může být tzv. pozitivní deviace, kdy se sportovec pokouší v přemrštěné míře vyhovět zavedeným normám výkonu, což často znamená riskovat a užívat doping. Sportovci navíc často bývají sportu zcela oddáni, což jejich ochotu zajít na hranu dostupných možností podporuje (Donnelly 2003). V kulturistice a fitness, kde jde především o kulturu disciplinovaného těla a normou je tedy rozvoj tělesné struktury. Doping je v takovém případě prostředkem ke zdůraznění zmiňovaného tělesného projektu a tím k naplnění zavedené normy. Svůj význam zde ale může mít i určitá zvědavost, kdy sportovec hledá hranici svého těla, a to bez i s použitím dopingových látek. V případě využití dopingu může jít o tzv. farmaceutické sebevzdělávání, kdy sportovec pozoruje možnosti a efekt konkrétních látek (Andreasson a Johansson 2020).

Dalším důvodem je dnešní povaha sportu, která normalizuje mnohdy destruktivní metody, když nutí sportovce k rychlé manipulaci s hmotností či k potřebě zrychlené rehabilitace a regenerace. Tyto metody často využívají právě zakázaných látek, jako jsou anabolické steroidy či růstové hormony (Donnelly 2003). Tento důvod souvisí s netrpělivostí či přehnaně velkými ambicemi, kdy doping nahrazuje čas potřebný například pro přirozenou regeneraci nebo pro pozvolné nabírání svalové hmoty (Andreasson a Johansson 2020).

Ani kontrolní vztah trenéra a sportovce užívání dopingu nebrání, neboť řada trenérů a funkcionářů explicitně nebo implicitně užívání dopingových látek toleruje, či k jejich užívání dokonce vybízí. S tím souvisí i struktura sportu, kdy jsou prestižní a finančně zajišťovaná místa ve výběrových týmech jen pro sportovce v určité výkonnostní úrovni. Potřeba dlouhodobého dosahování výkonnosti poté sportovce také může vést k užívání dopingových látek (Donnelly 2003).

V neposlední řadě jde v kontextu dopingu i o informační sítě sportovců. Globální povaha sportu přispěla ke sdílení informací o dopingu, ve smyslu konkrétních látek, jejich dávkování či účinku, často na mezinárodní úrovni. Sportovci se tak vzájemně nadále inspirují a motivují k užívání dopingu (Donnelly 2003). Andreasson a Johansson (2020) na tento fakt sociální podpory, ve smyslu sdílení informací a vzájemné podpory v hledání vhodných strategií užívání dopingu, upozorňují nejen na výkonnostní úrovni, ale v rámci kultury posilovny i na úrovni rekreační.

Nekola (2008) poté popsal riziko použití dopingu v rámci čtyřech fází výkonnostní kariéry sportovce. Na začátku, tedy v první fázi sportovní kariéry, není riziko dopingu příliš vysoké, nicméně ambice sportovce, jeho rodiny či okolí mohou hrát roli při zvažování užití dopingu již v této počáteční fázi kariéry. Druhé stádium sportovní kariéry je spojované s nárůstem výkonnosti, což se promítá do zvyšujících se ambicí sportovce, které mohou ale nemusí naplnit v rámci soutěžení. V případě jejich nenaplnění či stagnace se zvyšuje riziko užití zakázaných látek. Třetí fázi dominuje úspěch, jež může přerůst i v arogantní a nadřazené chování. Eventuální nenaplnění očekávaných cílů ještě více podporuje riziko selhání morálních a etických zásad, které se projevuje právě sáhnutím po dopingových látkách. Doping je v této fázi často doporučovaným řešením a svou roli zde může hrát právě i vliv okolí, zejména podezření na užívání dopingu u sportovních konkurentů. V závěru sportovní kariéry je ona stagnace a postupný pokles sportovní výkonnosti očekávaným vývojem, a to často i ze zdravotních důvodů, což s sebou přináší negativní pocity vedoucí k řešení užití dopingu.

1.3.3 Společenské klima a jeho role v užívání dopingu

Jak již bylo zmíněno, doping není jev, který by vyvolávala jedna konkrétní příčina. Stejně jako individuální faktory, hraje u výkonnostního dopingu roli i společenský kontext (Donnelly 2003). Společenské prostředí jako soubor okolností a norem, ať už z hlediska

materiálního, kulturního či etického, reguluje chování členů oné společnosti a s tím výrazně formuje i oblast sportu (Nekola 2008).

Významnou roli ve společenském kontextu dopingů hraje medikalizace společnosti. Léčiva a doplňky stravy jsou dnešní společnosti i mimo sportovní prostředí velmi populární, neboť poskytují rychlé a snadné řešení celé řady problémů. Do velké míry navíc umožňují kontrolu a řízení zdravotního stavu i proměny těla (Andreasson a Johansson 2020). Spotřeba léků vzrůstá i v důsledku rozšiřování trhu a využívání medikamentů i v méně závažných případech (Donnelly 2003). Svou roli v rozvoji preparátů hraje i podpora vědy, která se zabývá vývojem látek zlepšujících výkon a vzhled, označovaných jako PIED (*performance and image-enhancing drugs*), jako jsou anabolické steroidy (Guttmann 2000). Andreasson a Johansson (2019) užívání suplementů a doplňků stravy označují jako součást vývoje přeměny vzhledu jedince a přirovnávají jej k plastickým zákrokům či jiným invazivním úpravám lidského těla.

Dalším faktorem, který formuje společenské klima v kontextu dopingů je racionalizace těla, kdy je na tělo nahlíženo jako na předmět, který nesouvisí s osobností sportovce. S tímto přístupem je tělo trénováno a formováno, což podporuje myšlenku užití dopingových látek (Donnelly 2003).

V neposlední řadě je zde veřejná poptávka po stále větších výkonech. V dnešní tzv. kultuře excelence je navíc kladen velký důraz na úspěch a mnohdy se cenní pouze vítězství (Donnelly 2003). Doping má v tomto smyslu význam konkurenční výhody a zkratky či usnadnění při dosahování potřebného výkonu (Andreasson a Johansson 2019a).

Stejně jako hodnotami společnosti, jež mají vliv na užívání dopingů i jeho společenský obraz, je potřeba se ve zkoumání dopingové problematiky věnovat pozornost i struktuře systému sportu (Donnelly 2003).

1.3.4 Sociální prostředí a jeho role v užívání dopingů

Ačkoli je společenské klima silným stimulantem, výraznou roli při formování dopingového chování sportovce má jeho nejbližší okolí (Slepička a et. al 2000). Donnelly (2003) uvádí sociální prostředí, ve smyslu blízkého okolí sportovce, jako třetí faktor, o němž je u zkoumání problematiky dopingů zapotřebí uvažovat. Tímto prostředím je myšleno blízké okolí sportovce nejen v rovině soukromé, tedy rodina či přátelé, ale v rovině sportovní i trenéři, agenti, funkcionáři či lékaři. Tím, kdo je ale za užívání dopingů trestán, je sportovec.

Svou roli v dopingovém systému nicméně hraje i dodavatel dopingových látek, zdroj informací o dopingů či způsobu jeho užívání, dávkování nebo efektu, ale právě i trenéři či sportovní funkcionáři.

Významným sociálním prvkem v užívání dopingů hrají i vztahy. Ačkoli partnerské či rodinné vztahy mohou ovlivnit dopingový postoj sportovce, v opačném směru můžeme pozorovat i narušení těchto vztahů v důsledku užívání dopingů. Přísný tréninkový režim, který užívání dopingů vyžaduje může vést k odpoutání pozornosti jedince od partnerských rodinných interakcí či aktivit. Na druhou stranu je tu význam sociální skupiny v posilovně. Skupina, kterou lze označovat jako přátelé, formuje postoj jedince k dopingů a může fungovat jako podpora při užívání dopingů ve smyslu vytváření strategií užívání (Andreasson a Johansson 2020).

1.3.5 Role dopingů ve fitness a kulturistice

Doping ve fitness bývá označován jako droga zlepšující výkon a vzhled neboli PIEDS (performance and image-enhancing drugs). V kontextu dopingů ve fitness prostředí je podle nich také potřeba rozlišovat mezi kulturistikou jako subkulturou, která doping využívá k budování extrémních těl a fitness, jakožto obecným společenským přístupem k budování těla, který můžeme potkávat v posilovnách. Doping je totiž v kontextu kulturistické subkultury normalizovanou praxí a využívání těchto látek či metod je považováno za prostředek k budování konkrétních tělesných cílů či ideálů. Na druhé straně, tedy v prostředí mainstreamového fitness cvičení v komerčních posilovnách, má doping význam deviantní a kriminální činnosti, neboť je považován za zdraví ohrožující prvek, který je v rozporu s filozofií fitness (Andreasson a Johansson 2019a). Thualagant (2012) proti tomuto názoru ale namítá, že doping není jen formou sociální deviace, ale že jde o součást společenské integrace. Považuje přitom doping za strategii relativně odpovědného přístupu k životu, kdy jedinec skrze zdokonalovací prostředky, jako je doping, zlepšuje svůj život ve smyslu svého vzhledu i sociální identity. Tato snaha o vylepšování života pomocí dopingů se týká všech společenských vrstev, avšak ochota užívat zakázané látky je daná kulturním a sociálním kontextem, který je proto potřeba při analyzování dopingové problematiky neopomíjet.

V kulturistické subkultuře je doping legitimizován a je považován za běžný prostředek formování dokonalého těla. Mimo subkulturu je užívání dopingů ale přesto interpretováno jako rizikové a ohrožující zdraví. Typického kulturistického uživatele dopingů popsat nelze,

přesto je ale mnohými výzkumy zjednodušeně popisován jako senzace ve smyslu extrémního a nepřirozeného vzhledu. Dopingové strategie nejsou homogenní stejně jako zmiňované body projects, k jejichž naplnění je doping využíván. Dle dostupných dat jsou u mužů nejčastěji používané anabolické androgenní steroidy (AAS), a to téměř v 70 % případů. V bezmála čtvrtině případech je poté užíván růstový hormon (HGH) a ve 14 % případů poté inzulin. Všechny tyto látky mají za cíl změnu tělesných proporcí a svalového objemu (Thualagant 2012a).

U žen je užívání zmíněných látek spíše ojedinělé, přičemž jde zpravidla o ženy kulturistky. Užití dopingu u žen je totiž považováno za překročení hranice toho, co je považováno za přirozené a ženské, což dokládá vliv užívání dopingu na destabilizaci normativního pojetí ženskosti. V porovnání s dopingem u mužů ale ženy výrazně častěji sahají po látkách na redukci hmotnosti. Tento kontrast dokládá potřebu rozšíření konceptu kondičního dopingu, který je dosud soustředěný primárně na látky podporující maskulinitu (Thualagant 2012a). Podle Andreassona a Johanssona (2020) navíc i antidopingové kampaně cílí primárně na muže a na užívání látek podporujících tvorbu svalů. I proto možná převládá názor, že doping za účelem ztráty hmotnosti nebude podezření.

1.3.6 Bariéry fitness dopingu

Jak již bylo zmíněno, sportovci čelí různým tlakům motivujícím k užívání dopingu. Na druhou stranu existuje ale i řada faktorů, které je od užívání dopingu zrazují anebo jeho užití přímo brání. Doping lze užívat ve dvou formách, a to v injekční a perorální. První zmiňovaná přitom pro řadu sportovců znamená významnou překážku a problém. Nejde přitom o překážku ve smyslu zdravotních rizik plynoucích z užití anabolických steroidů, ale o obavu ze samotné injekční aplikace. V tomto smyslu jde například o strach ze vzduchové bublinky v aplikační jehle, zlomení jehly, infekci v místě vpichu či pouze o strach z jehly jako takové. Injekce jsou navíc často spojovány s fyzickým úpadkem a narkotiky, což je v rozporu s účelem dopingu, tedy s vytvořením ideálu zdravého hezkého a slušného těla. V případě strachu ze vpichu je často využíván sociální okolí, kdy si sportovci látky aplikují vzájemně. Nejčastějším řešením této překážky je ale volba druhé zmiňované formy, tedy perorálního dopingu. Tablety totiž nejsou vnímané jako něco škodlivého, ale spíše prospěšného. Důkazem tohoto narativu je přirovnání k aspirinu na bolest hlavy, který je ve formě tablety, která se polyká. Stejně jako pomáhá léčivá složka v aspirinu, může k dosažení kýženého cíle

pomoci i dopingová látka (Andreasson a Johansson 2020).

Další překážkou je morálka. Jedinci si i přes normalizaci a legitimizaci dopingů v kontextu fitness a kulturistiky uvědomují, že je doping zakázaný a špatný. Například v kontextu švédské legislativy je jedinec užívající doping stigmatizován jako násilník a kriminálník. Funguje zde jakési vyjednávání identity v rovině kulturní, sociální i národní, kdy si jedinec své chování uvědomuje v kontextu svého svědomí, své rodiny i státu ve smyslu národní legislativy. Na jednu stranu sportovec chce za pomocí dopingů dosáhnout svých tělesných cílů, ale na druhou stranu chce být dobrým občanem a respektovat zákon (Andreasson a Johansson 2020).

Možným problémovým aspektem může být opět i gender. Jak již bylo zmiňováno, zvláště u žen je doping vnímán jako překročení určité hranice přirozeného ženského vizuálu. Důležitý je zde ale i aspekt rodičovství. Ideál dobrého otce či matky může být překážkou v užívání dopingů, a to ve smyslu společenské zodpovědnosti neužívání zakázaných látek i zdravotního rizika, jakožto možné ztráty reprodukční funkce (Andreasson a Johansson 2020).

1.3.7 Ukončování fitness dopingů

Stejně jako v subkultuře fitness a kulturistiky uživatelé dopingů přibývají, tak i ubývají. Důvodem pro odklon od dopingů může být celá řada. Andreasson a Johansson (2020) zmiňují například snahu opustit životní styl jež souvisí s kriminalizovanou činností. Samotné ukončování dopingové praxe je ale složitý a náročný proces, a to z několika důvodů. V první řadě je zapotřebí odprosit se od dosavadního životního stylu, který byl dosud do určité míry řízen právě užíváním dopingů. Změnou je například vnímání jídla, kdy najednou není zapotřebí držet tolik striktní jídelníček a lze si dopřát i nutričně nevyvážené jídlo, což společně s užíváním dopingů není vhodné. Dalším faktorem je ztráta pocitu subkulturní sounáležitosti, která je na užívání dopingů také do určité míry založena. Svou roli může hrát i strach ze ztráty formy, svalové hmoty a celkově vybudovaného těla.

1.3.8 Vývoj kulturistického dopingů

Podle Andreassona a Johanssona (2019) lze doping v kulturistice a fitness dělit do pěti vývojových fází. Počátky, tedy první fázi vývoje kulturistického dopingů lze hledat v polovině 20. století, které bylo ve znamení vědeckého rozvoje, optimismu a naivního přístupu k dopingům ve sportu obecně. V této době byla zejména odborná společnost fascinována

technologickým vývojem a tělesným rozvojem spojeným s užíváním nových stimulantů. Mezi kulturisty měl doping pochopitelně také velký obdiv. Řada z nich veřejně explicitně vyjadřovala svou podporu užívání anabolických steroidů, a to například nápisy na oblečení, jako „Dianabol, snídaně šampionů“. Kulturistické ideály se ale vlivem dopingu začaly rychle proměňovat. Zřetelné bylo kvalitnější vyrýsování svalů, díky diuretickým látkám i nárůst celkové svalové hmoty díky efektivnějším postupům v tréninku, lepší stravě ale i díky efektu anabolických steroidů. Ve veřejném prostoru se objevovaly kulturistické ikony jako zmiňovaný Arnold Schwarzenegger, Lou Ferrigno nebo Frank Zane, ke kterým společnost vzhlížela. Jejich úspěch, zejména v USA způsobil, že cvičení a budování svalů se stalo, minimálně v mužské části společnosti, určitou normou.

V rámci druhé vývojové fáze kulturistického a fitness dopingu, v 70. letech s dalším dopingovým rozvojem začala být těla kulturistů extrémní a společnost je proto začala kritizovat. Stále šlo ale o experimentování se stimulanty, které v kondičním cvičení nebylo nijak legislativně limitováno ani vnímáno jako problematické (Andreasson a Johansson 2019a).

Vysoká míra dopingu a její vliv na kulturistiku přinesl ve třetí fázi vývoje kulturistického a fitness dopingu, v 80. a 90. letech minulého století zpochybnění kulturistiky uvnitř subkultury i ve veřejném diskurzu. Užívání anabolických steroidů i jiných látek začalo být vnímáno jako kompenzace nedostatečné maskulinity a faktor zdraví začal být znovu privilegován (Andreasson a Johansson 2019a).

Pro zachování rozvoje fitness kultury bylo nutné fitness vyčlenit ze subkultury kulturistiky, alespoň v kontextu dopingu. Fitness se proto ve čtvrté fázi dopingového vývoje proměnilo a oprostilo od užívání drog, a to zejména díky antidopingovým kontrolám na soutěžích i v posilovnách. I přes tento hodnotový odklon spolu stále oba sporty, fitness i kulturistika, úzce souvisí a jejich další vývoj je do velké míry propojený (Andreasson a Johansson 2019a).

Snaha očistit kulturisty od stigmatizace kvůli dopingu a přísnější antidopingová kontrola přispěly k rozvoji naturální kulturistiky. Naturální kulturistika přitom dnes stojí na dvou myšlenkových proudech. První proud zastává názor, že by mělo existovat kulturistické prostředí, kde lze cvičit i závodit bez jakéhokoli tlaku na užívání dopingových prostředků. Druhý proud proti tomu staví na tradičních sportovních a kulturistických hodnotách, jako je především zdraví a fair play. Doping přitom vnímá jako riziko, jež tyto hodnoty narušuje, a

proto se vůči němu vymezuje. Naturální kulturistika ale obecně utváří alternativu pro kulturistickou realizaci v případech, kdy je sportovec nucen konkurencí k užívání dopingových prostředků (Andreasson a Johansson 2019a).

Dnes už ale můžeme hovořit o páté vývojové fázi, kdy stěžejní téma představuje diskuse nad stávajícími kontrolními mechanismy a potřebou vytvoření celostního přístupu k drogám ve sportu. Součástí dnešní fáze je ale také paradoxně silná kritika antidopingového postoje, kdy je častým předmětem diskuse stigmatizace růstových hormonů HGH a výrazná medializace zdravotních rizik jejich užívání. Dále se v kulturistické společnosti také objevuje názor, že v budoucnu budou dostupné i neškodné dopingové látky. Tendence kritizovat antidopingové přístupy mohou podle některých také souviset i s medikalizací společnosti, kdy jsou léky součástí běžného život a společnost volí léčiva jako rychlé a snadné řešení různých fyzických i psychických problémů (Andreasson a Johansson 2019a).

1.3.9 Mechanismy distribuce dopingu ve fitness a kulturistice

Prvotně byl doping výhradní záležitost výkonnostních úrovní kulturistiky, nicméně, jak již bylo řečeno, časem se rozšířil i přes snahy antidopingové kontroly také do fitness a do zmiňované kultury tělocvičny, kde cílí na mainstreamové návštěvníky a fitness nadšence. V posilovnách a tělocvičnách dlouhodobě funguje systém vztahů mezi uživateli a distributory dopingu, kdy si jednotliví aktéři sdílejí své zkušenosti a konzultují účinky i aplikace konkrétních látek (Andreasson a Johansson 2019a). Významnou roli zde hraje sociální podpora, kdy jedinec často přejímá názory svých vzorů nebo někoho, ke komu vzhlíží. V kontextu kultury posilovny to může být například jedinec přibližující se kýženým maskulinním či femininním ideálům. Tento jedinec se poté může stávat jakýmsi mentorem a předávat informace o konkrétních látkách, efektivních kombinacích, účincích látek či dávkování (Andreasson a Johansson 2020). Trh s dopingem v minulosti byl a do jisté míry stále je ukotven a vázán na místní posilovnu a její kulturu. V souvislosti s globálním trhem a nástupem internetu se však rozšířila i nabídka a poptávka. Internet v kontextu dopingového trhu navíc poskytuje prostor nejen pro diskusi a sdílení zkušeností sportovců s různými látkami, ale především tvoří platformu pro ekonomicky velmi výrazně motivované obchodování s dopingovými látkami, což je velkou aktuální výzvou pro dnešní antidopingový monitoring (Andreasson a Johansson 2019a).

2 EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 METODOLOGIE

2.1.1 Cíle výzkumu

Cílem mého výzkumu je analyzovat a pochopit sociální význam dopingu pro sportovce v subkultuře fitness a kulturistiky, neboť doping je potřeba vnímat nejen jako významné zdravotní riziko, ale také jako společenský fenomén. V rámci projektu se snažím analyzovat postoje sportovců kteří se věnují fitness a kulturistice na rekreační, výkonnostní i profesionální úrovni a jejich postoje k užívání dopingu.

2.1.2 Výzkumné otázky

Základní výzkumnou otázkou této práce je, *jak k užívání dopingu přistupují sportovci v rámci subkultury fitness a kulturistiky*. Odpověď přitom hledám skrze dílčí výzkumné otázky, které mi mají pomoci problematiku sociálního významu dopingu ve fitness a kulturistice popsat. V rámci výzkumu se tedy snažím zjistit co ovlivňuje rozhodování sportovců doping (ne)užívat, jaká rizika si v souvislosti s užíváním dopingu uvědomují a jaké postupy a strategie při dopingu používají.

2.1.3 Výzkumná metoda

Mým cílem je porozumět, jakou roli hraje doping v rámci subkultury fitness a kulturistiky. Rozhodla jsem se proto pro kvalitativní výzkumný design, neboť umožňuje interpretovat sociální realitu a jeho hlavním cílem je právě porozumění konkrétnímu problému (Disman 2002). Důvodem pro výběr kvalitativního přístupu je také má snaha pochopit význam, který dopingu přiznávají samotní sportovci a jak jej chápou. Kvalitativní metody totiž pomáhají objasnit a pochopit konkrétní jevy, jejich důvody i projevy a také to, jak je jedinci vnímají nebo jaké významy jim přisuzují (Hendl 2005).

2.1.4 Výzkumný vzorek

Výzkumnou populací mého výzkumu jsou členové fitness a kulturistické komunity v České republice, kteří se těmto sportům aktivně věnují, a to napříč konkrétními fitness a kulturistickými kategoriemi i výkonnostními úrovněmi. Zaměřuji jsem se přitom na věkovou skupinu od 18 do 50 let.

Výzkumný vzorek čítá 8 respondentů, z toho 6 mužů a 3 ženy, jejichž věkové rozmezí je 19 až 47 let. Co se týče sportovní úrovně respondentů, 5 respondentů vykonává fitness a kulturistiku na výkonnostní nebo profesionální úrovni a 4 respondenti se věnují fitness a kulturistice na úrovni rekreační. Ze sociodemografické perspektivy jde především o respondenty se středoškolským vzděláním, kteří jsou příslušníci střední třídy. Základní vzdělání má pouze jedna respondentka, která je nyní v maturitním ročníku střední školy.

Přezdívk	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Třída	Úroveň	Doping
Aleš	muž	21	SŠ	střední	rekreační	užívá
Dominik	muž	21	SŠ	střední	profesionální	užívá
Jonáš	muž	35	SŠ	střední	rekreační	užívá
Klára	žena	28	SŠ	střední	rekreační	neužívá
Martin	muž	31	SŠ	střední	závodní	užívá
Oliver	muž	24	SŠ	střední	závodní	neužívá
Pavel	muž	47	SŠ	střední	rekreační	neužívá
Veronika	žena	42	SŠ	střední	profesionální	užívá
Valerie	žena	19	ZŠ	střední	závodní	neužívá

Osobně již několik let nejsem součástí fitness a kulturistické komunity, nicméně stále mám navázané osobní vztahy s řadou aktivních členů, kterých jsem pro konstrukci výzkumného vzorku využila. Postupovala jsem nejprve účelovým výběrem. Podle Dismana (2002) je účelový výběr založen na úsudku výzkumníka a musí vycházet z přesné a jasně definované populace, kterou vzorek musí reprezentovat. Pomocí účelového výběru jsem zvolila dva informátory, kteří mi pomohli více proniknout do zkoumané komunity. Moji informátoři mě nejen uvedli do terénu, tedy do fitness komunity, ale pomohli mi také se získáním důvěry respondentů, která je vzhledem k citlivosti tématu dopingu velmi žádoucí. Výběr dalších respondentů probíhal pomocí metody sněhové koule, tedy *snowball sampling*, jež spočívá v navádění výzkumníka původním informátorem směrem k dalším respondentům v rámci cílové skupiny. V oslovování respondentů a sbírání dat jsem pokračovala, dokud jsem

získávala nové informace potřebné pro pochopení komplexnosti problematiky užívání dopingů. Ve fázi, kdy se informace opakovaly jsem usoudila, že došlo k plné saturaci vzorku a nové respondenty jsem přestala oslovovat. (Disman 2002).

Pro doplnění dat o perspektivu z pohledu profesionálního sportovce jsem analyzovala také veřejně dostupný rozhovor v rámci podcastu U kulatého stolu, který je dostupný na platformě Spotify.

2.1.5 Sběr dat

V rámci seznamování s terénem a z důvodu budování důvěry jsem v začátku výzkumu zvolila metodu zúčastněného pozorování, kdy jsem se svými informátory navštěvovala několikrát za týden posilovnu nebo fitcentrum, vždy zhruba dobu jednoho tréninku, tedy na dvě hodiny. Během této návštěvy jsme se snažila navázat kontakt s komunitou a pochopit její fungování. V rámci pozorování jsem si dělala poznámky o prostředí i interakcích mezi členy komunity.

Mým cílem bylo zmapovat osobní přístupy a zkušenosti respondentů s dopingem ve fitness a kulturistice, a proto jsem se rozhodla jako hlavní způsob sběru dat využít polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda kombinuje respondentovo volné vyprávění, možnost flexibilního reagování i formulování otázek a umožňuje tak přizpůsobit směřování rozhovoru konkrétní situaci (Hendl 2005). Tato forma rozhovoru mi umožnila reagovat a doptávat se na osobní a citlivé detaily, které jsou pro téma dopingů důležité.

Sběr dat, tedy pozorování a provádění rozhovorů, jsem prováděla od prosince 2022 do března 2023 v Pardubickém kraji, kde má většina respondentů zázemí, tedy svou domovskou posilovnu nebo fitcentrum. Geografická blízkost jejich domácích posiloven a fitcenter však nemá významnější vliv na jejich vnímání dopingů, neboť všichni navštěvují fitcentra napříč Českou republikou.

Zúčastněným pozorováním v posilovnách a fitcentrech jsem strávila asi 21 hodin. Následně jsem provedla 9 rozhovorů s respondenty z různých posiloven a fitcenter, kteří se věnují odlišné fitness či kulturistické kategorii v jiné výkonnostní úrovni. Délka rozhovoru byla v rozmezí 30 minut až dvou hodin. Rozhovory probíhaly s ohledem na citlivost tématu většinou osobně. Konkrétní místo se odvíjelo vždy od preference respondenta, neboť jsem se snažila zajistit jeho maximální komfort a tím si získat jeho otevřenost. Většinou šlo přitom o kavárnu nebo domov respondenta. Z důvodu časového vytížení respondentů proběhly dva

rozhovory online formou videohovoru přes platformu Face Time. Všechny rozhovory byly v průběhu se souhlasem respondentů nahrávány a následně přepisovány.

2.1.6 Sběr dat

Vzhledem k povaze dat vytvořených v rámci kvalitativního šetření je podle Hendla (2005) jejich vyhodnocení komplikovanější než u dat pocházejících z kvantitativního výzkumu. Analýzu dat jsem proto začala systematickým procházením prepisů rozhovorů a terénních poznámek, v rámci, kterého jsem hledala základní faktory a témata vycházející z mých výzkumných otázek. Na základě systematického čtení jsem následně vybrala relevantní pasáže, které mi pomohou odpovědět na výzkumné otázky. V rámci těchto pasáží jsem provedla kódování dat za pomoci otevřených kódů, které jsem vytvářela v průběhu analýzy. Následně jsem se snažila identifikovat určité souvislosti nebo rozpory mezi jednotlivými respondenty a vytvářet logické řetězy zjištěných informací.

2.1.7 Etika výzkumu

Etika je důležitým výzkumným prvkem všech společenskovedních výzkumů a je proto zapotřebí dodržování existujících etických standardů a pravidel (Hendl 2005). V rámci mého výzkumu byli respondenti informováni o účelu výzkumu, jeho průběhu i okolnostech. Dále byli respondenti také seznámeni s tím, že jejich účast ve výzkumu je zcela dobrovolná a že svou participaci mohou kdykoli ukončit. Svůj souhlas respondenti vyjadřovali skrze podpis formuláře informovaného souhlasu, kde byly veškeré řečené informace o průběhu výzkumu znovu zopakovány. Svůj souhlas respondenti vyjadřovali navíc i na začátku každého rozhovoru, kdy souhlasili s jeho nahráváním. Nahrávky jsem následně uložila na disk, který je chráněn heslem, aby nedošlo k úniku citlivých dat. Veškerá data jsem s ohledem na ochranu soukromí respondentů anonymizovala. Pro účely přehlednější práce s daty jsem změnila jména respondentů a zmiňované posilovny a fitcentra jsem označila písmeny. V rámci analýzy a interpretace dat tak nepracuji s reálnými jmény a názvy, ale s fiktivními. Vzhledem k tomu, že doping je emočně vypjaté a důvěrné téma, snažila jsem se ke každému respondentovi přistupovat velmi citlivě.

3 ANALÝZA DAT

3.1 Význam fitness a kulturistiky v životě sportovce

Na základě mých zjištění je fitness a kulturistika bez ohledu na výkonnostní úroveň nejen

sportem, ale životním stylem. Nejde pouze o samotný trénink v posilovně, ale chce-li se člověk těmto sportům věnovat, musí jim podřídit svůj osobní běžný denní režim a často i společenský či rodinný život. Jde o trénink v posilovně nebo fitcentru, zejména tedy silového tréninku, v některých případech i aerobního tréninku či skupinového cvičení. Dále sportovec musí věnovat pozornost stravě, která musí obsahovat dostatek bílkovin, komplexních sacharidů a nenasycených tuků. Naopak by se v jídelníčku neměly objevovat smažené a kaloricky nevyvážené potraviny. Dalším prvkem, který je potřeba podřídit fitness a kulturistickému životnímu stylu je regenerace, do které se započítává spánek, protahování, masáže či saunování. Suplementace je poté dalším prvkem, který je potřeba do fitness stylu zařadit. Nejčastěji jde o suplementaci bílkovin formou proteinu, podporu regenerace a vitality kreatinem, aminokyselinami či vitamíny. Výjimkou především v kulturistické suplementaci nejsou ani dopingové látky jako androgenní steroidy, růstové hormony či diuretika. Samotné dodržování zmíněného režimu je ale velmi individuální a do velké míry závislé na disciplinovanosti sportovce, na výkonnostní úrovni či na případné fázi závodní přípravy.

Vliv fitness a kulturistiky ve společenské rovině je podstatný především na úrovni rodiny, kdy se rodinné aktivity často podřizují právě tréninkovému rozvrhu či stravovacímu plánu.

Jonáš (muž, 35 let): *„Člověk tomu musí podmiňovat všechny ostatní věci, to nejde dělat jen když se člověku chce. Je to náročný pro partnerský život, spoustu lidí to nedokáže kousnout. Já takhle ukončil několik vztahů, protože ty holky to nezvládaly. Nemůžu chodit každou neděli na oběd k její babičce nebo s jejíma kamarádama na skleničku vína. Zvlášť v tý přípravě, musí jít vše ostatní stranou. To není o tom, že je víkend a jedeme na výlet nebo je hnusně a koukáme na televizi.“*

Naopak v rámci fitness a kulturistické komunity je setkávání s ostatními členy v posilovně výrazným socializačním prvkem, který v jejich životě hraje významnou roli.

3.1.1 Kategorie v rámci fitness a kulturistiky

V rámci kultury posilovny je rozdíl ve vnímání fitness a kulturistiky. Z mých dat vyplývá, že ačkoli jsou fitness kategorie součástí kulturistiky a vychází z totožných základů, členové komunity mezi nimi vnímají značné rozdíly.

Kulturistika v tradičním pojetí je považována za extrémní sport, kde jsou využívány radikální

postupy, včetně užívání dopingu a kde je cíleno na maximální nárůst svalové hmoty. Doping je proto kulturistickou komunitou považován za nedílnou součást kulturistiky, bez které nelze tento sport efektivně a úspěšně vykonávat na jakékoli závodní úrovni.

Dominik (muž, 21 let): „*Lepší znamená hlavně větší. Na mojí vejšku je 105 kilo furt málo. Potřebuju abych se vyrovnal těm nejlepším a mělo smyslu závodit mít v objemu 130 kilo třeba. Naturálně bych se dostal třeba max na 110 a ještě by to hrozně trvalo... a kvalita těch svalů by stejně nebyla taková. Určitě ty svaly na steroidech jsou tvrdší, hustější. Jak říkám, nasypanej sval je pro oko hezčí než naturální. Takže lepší znamená větší, kvalitnější jako plnější. I kdybych byl objemově stejně na tom naturálně tak nebudou moje svaly vypadat stejně jako svaly těch kluků co sypou. A když sypou všichni na těch závodech, prostě není možný závodit a nesypat taky. V kulturistický soutěži normálně, když to nejsou výjimky těch naturálních organizací, ale je to něco uznávaného a populárního kde má smysl závodit a bejt profík, tak tam to bez dopingu nejde prostě, to není možný“*

Fitness kategorie, jako je *men's physique*¹, jsou poté mezi kulturisty stigmatizovány jako nedostatečně mužské a často dokonce jako gay kategorie. Důvodem je výrazně menší svalový nárůst, a to právě i z důvodu méně častého a méně výrazného užívání dopingu v těchto kulturistických podkategoriích.

Aleš (muž, 21 let): „*Tak ta holka může cvičit rok a může jít do bikin žejo hned. Nebo ten kluk dvakrát vezme činku a hned může jít do physiquů šaškovat v kratásech protože nemaj nohy. Těm se vždycky tlemíme s klukama v posilovně, teplouši hrozný to jsou, jak stažený králíci na kterých nic není. Až tu světovou úroveň těhlech kategorií prostě беру na úrovni jako tu kulturistiku. Kvůli tý náročnosti prostě a tomu co tomu musí ten člověk dát. Tady ta úroveň u nás je prostě furt hobby, i když maj ty PRO karty v Česku.“*

Fitness je ale celkově v rámci kultury posilovny vnímané často jako kondiční forma kulturistiky, nebo případně jako mainstreamové rekreační cvičení.

3.2 Přijímané ideály krásy

Ideály krásy v rámci subkultury fitness se podle mých respondentů liší od společensky sdílených ideálů. Ideály krásy v kulturistické komunitě jsou založené primárně na velkém

¹ Kategorie *Men's physique* patří k novějším kulturistickým kategoriím, které byly zavedeny při spojení fitness a kulturistiky do jednoho sportovního odvětví. V této kategorii je cílem menší svalový nárůst. Závodní představení sportovce probíhá jinak, než je tomu u kulturistiky. Závodník je navíc oblečen v šortkách a neprezentuje tak svaly na stehnech a hýždích.

poměru svalové hmoty, a to jak u mužů, tak u žen. K naplňování těchto ideálů sportovci v rámci komunity využívají nejen systematického tradičního silového tréninku, ale i dopingových látek. Ideál ženské krásy je však v rámci kulturistické komunity problematičtější, neboť svalový rozvoj v případě ženské kulturistiky se shoduje s pojetím ženské krásy i v rámci fitness a kulturistické komunity velmi výjimečně.

Aleš (muž, 21 let): „*Kulturistika jsou podle mě takový ty obrovský chlapy. Velký ramena, široký záda, obrovský ruce a nohy. To se mi líbí. Někdy teda jsou takový i ženský, třeba Mikulcová žejzo, ale to už není ženská, ta má víc testosteronu než já.*“

Veronika (žena, 42 let): „*A říká se, že ten kulturistický vzhled k těm chlapům jakoby jde. Když se podíváte na mě, tak plno lidí nechápe, proč to takhle vypadám a píšou mi urážky, že jsem chlap a tak. Když dělá chlap kulturistiku tak je to pořád přirozený a chlap tak vypadat má a když ji dělá ženská tak už se to prostě vymyká těm rozmezím co jsou tu daný. Určitě ideál tý ženské krásy nebude v tý kulturistice, je to individuální. Já tu ženskou kulturistiku vnímám jako profesionální sport takže to nebude ideál pro tu většinu. Mně se ta kulturistika líbí proto ji dělám. Mně se svaly líbí takže pro mě ženská kulturistika je ideál krásy. Ale nemůžu to říct, že je to ideál krásy pro všechny ženský.*“

Společenské ideály jsou, jak již bylo zmíněno, založené na menším svalovém rozvoji, než jsou ty kulturistické. Jedinec, který překračuje hranici přirozeného svalového rozvoje může být považován za součást kulturistické komunity a být kvůli svému svalovému rozvoji stigmatizován společností, tedy mimo kulturistickou komunitu.

Dominik (muž, 21 let): „*Lidi si myslej, jak to bylo dřív, že když je někdo nasvalenej víc tak že je kulturista, co to nemá v hlavě srovnaný a že je blbej, že nemá na víc než je cvičení. Hned v tom všichni vidí steroidy, protože si myslí že bez nich svaly nerostou. Takže je lepší si vzít oversize tričko nebo volnej svetr a dělat že jsem normální tlustej nenasvalenej a ne že dělám kulturistiku. Lidi na to koukají jinak a potom mě i jinak berou.*“

3.3 Význam dopingů v subkultuře

Jak jsem již zmiňovala výše, doping je považován za neoddělitelnou součást kulturistiky a často i součástí fitness. Užívání dopingů mezi návštěvníky posiloven a fitcenter se liší v závislosti na typu zařízení. U zařízení, které jsou koncipované jako fitcentra s velkým zázemím pro skupinové lekce či aerobní cvičení je poměr sportovců užívajících doping malý

a uživatelé dopingu jsou zde spíš výjimkou, přičemž jde hlavně o doping u kondičních sportovců jako podpora spalování tuků. Označení za uživatele dopingu neboli *doppera*, je v takovém místě bráno negativně, dokonce i urážlivě.

Dominik (muž, 21 let): *„Je to jiný než když budu mluvit o fitnesscentru C, to je taková ta fitness masovka komerční. Tam se o dopingu mluvit nebude vůbec a když tak jako urážka a bude to vnímáný hrozně jako proti pravidlům, hrozně špatně a budou se urážet tím jako. Budou si na ně ukazovat, bude se to hrotit. Tam bych si dokázal představit i že zavolaj policajty a bude z toho haló.“*

Naopak klasické posilovny, označované často jako *činkárny*, kde se schází hlavně kulturistická komunita jsou místem, kde je doping naprosto normalizovaný a není považovaný za něco nesprávného či zakázaného. Typicky se v takových posilovnách o dopingu veřejně diskutuje. Často se tam doping dokonce prodává, míchá či aplikuje.

Dominik (muž, 21 let): *„To asi záleží posilovna od posilovny, takový ty typy. Třeba v posilovně A, tam jak je to toho profesionálního kulturisty, tak tam je kolem něj ta komunita, co závodí a věnuje se kulturistice tak tam je to úplně otevřený mezi nima a mluví se o tom, radíme si. Nebo třeba B tak to je královský místo, kam chodí ty profíci, ty top trenéři a tam se o tom volně baví, volně se to tam prodává, na baru si to tam vzájemně píchají do těch zadků a vidíš to i když přijdeš zvenku a nejsi tam doma. Všem je jedno že vidíš jak si to tam vzájemně píchaj. Berou tě v pohodě, jak kdyby si tam nebyl. Když se s nima o tom bavit chceš, normálně se o tom s tebou baví. Tady u nás v posilovně D jak je to malý město je to trochu jiný, tam se kouká na to, jestli přijdeš s někým z domácích. Když ne, o sypání se s tebou bude bavit jen někdo a budou si dávat víc pozor.“*

Svou roli při sdílení zkušeností s dopingem hraje velikost sociální skupiny, která je v daném zařízení tzv. doma. Přítomnost cizích osob, ve smyslu jiných členů komunity, které ale pravidelně navštěvují jinou posilovnu nebo fitecentrum může být pro domácí skupinu určitým stresorem, díky kterému nebude jejich komunikace dopingu tolik otevřená a transparentní. Komunita v posilovnách nacházejících se ve větších městech, kde je domácí členská základna širší mají zpravidla otevřenější přístup ke komunikování o dopingu, než je tomu v menších zařízeních, kde je domácí členská skupina malá.

3.3.1 Látky považované za doping

Ačkoli je doping ve sportu přesně vymezen kodexem WADA, který zmiňují v teoretické části práce, toto vymezení se neshoduje s tím, co kulturistická a fitness subkultura za doping opravdu považuje. Nelegální povaha dopingu je v rámci subkultury bagatelizována stejně jako jeho rizika a doping je, jak již bylo řečeno, uvnitř komunity zcela normalizován. Přesto ale kulturisté vnímají za doping i volně dostupné suplementy, které kodex WADA nezakazuje. Tyto suplementy jsou ale v rámci komunity často užívány v několikanásobně vyšším množství, než je doporučováno a legislativně povoleno. Nejčastějším odůvodněním navyšování dávek suplementů i dopingu je vlastní pocit, že je potřeba přijmout větší dávku.

Martin (muž, 31 let): *„Beru ty volně dostupný doplňky a dávkování si upravuju. Obecný doporučení jsou někdy zbytečně při zemi. Podle toho co je na etiketě se neřídím. Vzdělávám se, jako porovnávám ty produkty mezi sebou. Myslím si, že jsem ve fázi kdy tomu rozumím a když nevím tak se poradíme ve fitku nebo kouknu na internet a něco si přečtu. Ale je to hodně o tý praxi, jak cvičím tak vim.“*

3.3.2 Doping v rámci výkonnostních úrovní

Doping je v rámci subkultury fitness a kulturistiky zastoupený ve všech výkonnostních úrovních. Pasivní zkušenost s dopingem, tedy že vědí o někom, kdo doping užívá, viděli někoho při aplikaci, diskutovali s někým užívání dopingu apod., má téměř celá fitness a kulturistická komunita. Aktivní zkušenost poté není závislá na výkonnostní úrovni. Dopingové látky užívají jak profesionální nebo výkonnostní sportovci, avšak jejich důvody se liší. Ačkoli v obou rovinách jde primárně o stimulaci vzhledu, výkonnostní sportovci doping využívají i pro zlepšení regenerace a tím zkvalitnění tréninkového režimu, který ale zpětně znamená větší stimulaci svalového růstu díky efektivnějšímu tréninku. Rekreační sportovci doping užívají také pro úpravu svého vzhledu, nicméně tímto krokem sledují primárně zlepšení sebevědomí, udržení sociálního statusu. Využívání dopingu přitom není podle mých dat zvláště závislé ani na věku a je přítomné v různých věkových kategoriích.

3.3.3 Motivace a důvody užívání dopingu

Doping ve fitness a kulturistice je cílený primárně na vzhled. Ačkoli jsou některé látky využívány k urychlení regenerace po tréninku, jde stále o stimulanty užívané za účelem

úpravy vzhledu, protože díky nim může sportovec více trénovat a tím dále upravovat svůj vzhled. Nejvýraznějším cílem napříč výkonnostními úrovněmi je u mužů svalový nárůst, u žen potom redukce hmotnosti.

V rámci profesionální úrovně fitness a kulturistiky je doping normalizovaný a je považovaný za součást sportovního režimu. Čím vyšší výkonnostní úrovně sportovec dosahuje, tím je potom doping normalizovanější.

V rámci závodních úrovní je užívání dopingu jednou z podmínek konkurenceschopnosti a chtějí-li sportovci porovnávat svůj výkon s ostatními konkurenty, jsou nuceni doping užívat, což vyplývá nejen z provedených osobních rozhovorů, ale i z veřejných vyjádření profesionálních kulturistů a kulturistek (U kulatého stolu 2019). Tělo bez využití dopingových látek jako jsou anabolické steroidy nebo růstové hormony totiž není přirozeně schopné vytvořit takové množství svalové hmoty. Vzhledově je navíc rozdíl mezi svalem, kterému je dopomáháno nějakou dopingovou látkou, neboť je plnější, pevnější a působí kompaktnějším dojmem.

Využití dopingu v závěru závodní přípravy navíc může mít efekt rychlejšího a efektivnějšího spalování tuků, což umožňuje déle konzumovat pestrou a nutričně bohatou stravu, bez ohledu na potřebu váhového úbytku. Doping lze závodní kariéře také využít jako podporu základního genetického potenciálu. To znamená, že závodník může rychleji dosahovat vytyčených ambicí a má možnost dosahovat lepších umístění na prestižnějších soutěžích.

Důležitou prvkem sportovní kariéry, kdy se kulturisté uchylují k užívání dopingu je stagnace jejich výkonu. Důvodem stagnace je často nekvalitní a nedostatečná regenerace, špatné tréninkové nastavení či nevhodné stravování. Hledání konkrétní příčiny a její změna je ale časově náročná, což je během závodní přípravy problematické. Doping je tedy podle kulturistů efektivním nástrojem řešení stagnace.

V případě závodníků, kteří jsou velmi často i fitness trenéry souvisí doping i s finančním zajištěním jejich potřeb. Doping jim totiž opět poskytuje konkurenční výhodu, kdy se mohou prezentovat jako schopnější trenéři, neboť jejich klientela si je vybírá hlavně na základě jejich vzhledu. Čím je tedy jejich vzhled propracovanější a lákavější, tím více mají potencionálních klientů.

U výkonnostních i rekreačních sportovců ve fitness a kulturistice se objevuje názor, že

doping zlepšuje kvalitu života ve smyslu lepší nálady, větší sebejistoty i sexuálního apetitu. Tyto projevy lze přisoudit zejména užívání anabolických steroidů, hlavně tedy testosteronu.

Aleš (muž, 21 let): *„Na testosteronu je kvalita třeba 14x lepší. Na těch látkách se cejtím skvěle. Nejsem agresivní, suprově spím, regeneruju jako blázen, přemýšlím v pohodě, líp se soustředím, mám větší chuť na sex, a i si to víc užiju, cítím se skvěle prostě. Když vysadím tak je to horší než normálně ale zase no.“*

Souvisejícím motivem je i sociální postavení, ať už ve smyslu jeho získání nebo udržení. Doping totiž může být vhodným nástrojem pro udržení společenského postavení, a to zejména u rekreačních sportovců. Svou roli může hrát i touha po obdivu v rámci sociální skupiny uvnitř subkultury i mimo ni. Úprava vzhledu a jeho kontrola je na rekreační úrovni hlavním cílem, kdy je o stimulaci nárůstu svalové hmoty nebo úbytek na váze. Na nárůst svalové hmoty cílí primárně muži, ženy se naopak snaží o redukci tuku a vyrýsování postavy.

Nezanedbatelný je i význam zvědavosti. Užívání dopingu totiž může být vnímané i jako pokus na vlastním těle. Sportovec tedy zkouší jak jeho tělo a dopingové látky fungují. Snaží se tedy testovat teorie, které zná z posilovny.

3.3.4 Dostupnost dopingu a strategie jeho užívání i skrývání

Jak jsem již zmínila, pasivní zkušenost s dopingem má téměř kulturistická a fitness komunita, důvodem je to, že doping je v rozdílné míře a různých formách přítomný v posilovnách a fitcentrech. Strategie užívání dopingu se poté napříč výkonnostními úrovněmi příliš neliší.

Posilovny a fitcentra jsou totiž stále hlavním místem, kde se sdílí informace o dopingem. Tyto informace spočívají v charakteristice jednotlivých látek, jejich poměrů, množství, efektu, způsobu aplikaci i rizik. V rámci komunity jsou tyto informace diskutovány, předávány i upravovány.

Aleš (muž, 21 let): *„Doping je všude. V posilovně se o tom baví, na internetu se o tom všichni baví. Dřív o tom mluvil jen Grznár, když jsem začínal. Dneska se o tom lidi baví nahlas. Dneska nejde tam chodit a nevědět. Za půl roku ve fitku ví každá kompletně co dávat, jak i kde to sehnat a ani se o to nemusí zajímat.“*

Částečně dnes tuto informační roli posiloven přebraly sociální sítě. Důvodem je globalizace a mezinárodní popularita kulturistiky. Výhodou sdílení informací přes internet skrze sociální sítě a obsah na nich sdílený je větší diskutující komunita a tím i více sdílených zkušeností a

názorů. Určitým benefitem zejména pro českou část komunity je právě mezinárodní povaha, kdy sportovci mohou čerpat informace od svých idolů například z USA, kde je kulturistická scéna a s ní i doping dle respondentů na „vyšší“ a „vyspělejší“ úrovni ve smyslu vědomostí o dopingu nebo i v efektivnějším způsobu užívání a tím i zlepšení účinků dopingových látek. Nevýhodou přesunu části dopingové diskuse do online prostoru je anonymita a neosobní povaha dopingového trhu. V anonymitě a bez osobního kontaktu je vyšší riziko zneužití důvěry ve smyslu navedení méně informovaného a nezkušeného sportovce k určitým látkám a jejich dávkování za účelem osobního profitování osoby, která rady v danou chvíli poskytuje.

Doping je v posilovně přítomný nejen v diskusích, ale také fyzicky, jako předmět obchodování nebo jako látka ke konzumaci a užití. V téměř každé posilovně je skupina lidí, která je v kultuře dané posilovny dominantní. Většinou jde právě o osoby, které ostatní sportovci s cílem sestavení dopingové suplementace, nákupu konkrétních látek nebo jen získání informace kontaktují. Tyto osoby většinou buď sestavují svým klientům dopingový koktejl na míru, anebo na základě konkrétních požadavků látky seženou a s určitou provizí dále prodají. Provize z prodeje dopingu se přitom mohou dostávat až do desítek tisíc korun za měsíc a někteří se tak mohou prodejem dopingu i živit. Často jde přitom paradoxně přímo o fitness trenéry, kteří pro své klienty tedy zajišťují nejen sestavování plánů tréninkových či stravovacích, ale právě i těch dopingových.

Martin (muž, 31 let): *„Já teď budu dělat trenéra. Chci dělat hlavně kulturistickýho trenéra a právě nastavovat těm závodníkům ten trénink, to jídlo i tu sypku, protože když to bude dělat jeden člověk, líp to spolu bude hrát a zapracuje se líp na tom efektu co to má dělat jako. No a když jim tu sypku postavím tak je přeci nepošlu si to sehnat jinam. Seženu jim to já. Budu jim dělat takovej balíček a nechám si za to zase dobře zaplatit. Taky jsem do sebe investoval abych tomu rozuměl, tak teď to chci začít dostávat zpátky.“*

Co se týče přítomnosti dopingu v posilovně ve smyslu látek k aplikaci, je potřeba zmínit různou míru tolerance napříč posilovnami a fitcentry. V některých zařízeních jde o běžnou věc, jinde o velmi nežádoucí chování. Na aplikování dopingu v šatnách nebo v prostorech určených k tréninku lze narazit hlavně ve větších městech a v posilovnách, kde je silně zastoupena kulturistická komunita. Orální doping, který má formu tablet, lze od běžně dostupné suplementace špatně rozeznat. Injekční doping, který je velmi častý už je ale

zřejmý. Důvodů k aplikaci injekčního dopingu přímo v posilovně je hned několik. Někteří, zpravidla profesionální kulturisti a kulturistky doping využívají bezprostředně před nebo po tréninku a jsou tak nuceni jej používat přímo v prostorech posilovny. Častějším důvodem je ale potřeba skrývat doping před rodinou. Tento důvod je častý hlavně u mladších sportovců, kteří třeba ještě bydlí s rodiči, kteří o jejich užívání dopingu nevědí. Tito sportovci si proto dopingové látky aplikují ve fitcentru, aby nebyli vystaveni riziku odhalení rodinnými příslušníky. Dalším důvodem může ale být strach z injekční aplikace nebo její komplikovanost. I mezi kulturisty se vyskytuje strach z jehel a někteří, pokud nejsou schopni tento svůj strach překonat musí k aplikaci využít pomoci jiného člena komunity, často *sparing partnera*, neboli osobu se kterou společně trénují. Příliš komplikovanou záležitostí je injekční aplikace poté pro osoby s extrémními rozměry, kteří mají kvůli velkému poměru svalů omezenou mobilitu a nejsou schopni si doping injekčně aplikovat do některých svalových partií, jako jsou například hýždě, které jsou pro aplikaci dopingu nejideálnější a také nejhůře viditelný na první pohled. Viditelné vpichy na ruce totiž mohou vyvolávat otázky ve smyslu drogové závislosti.

3.3.5 Efekty a rizika dopingu

Doping ve fitness a kulturistice využívaný ke stimulaci a kontrole vzhledu plní svůj účel. Jeho hlavním přínosem je nárůst svalové hmoty, redukce hmotnosti a zlepšení regenerace a spánku. V průběhu užívání dopingu muži popisují zvýšený sexuální apetit, což je zásobeno vyšší hladinou testosteronu, který je základní součástí dopingu v kulturistice. Po přerušení dopingové suplementace nebo po jejím ukončení však zpravidla přichází problémy s erekcí, a to bez ohledu na věk. Psychika je užíváním dopingu narušena a vedlejším efektem jsou často výkyvy nálad, které se přenáší i do vztahové roviny, kdy mohou narušovat soužití či kontakt s dalšími jedinci.

Efekty dopingu bývají často přeceňované, nicméně rizika, zejména tedy ty zdravotní, jsou do velké míry bagatelizována. Členové kulturistické subkultury si zdravotní rizika uvědomují, ale ve velké míře je bagatelizují. Častým argumentem jsou konzultace s dalšími členy komunity, užívání menšího množství, které popisují jako neškodné, anebo klasifikování některých dopingových látek jako léčiv. Léčiva totiž tato komunita vnímá pouze jako látky, které pomáhá, nikoli jako potencionální riziko.

Nejobávanějším rizikem užívání dopingu jsou v rámci fitness a kulturistické komunity

závažná onemocnění srdce, jater nebo endokrinního systému. Nicméně samotné riziko vzniku takových onemocnění je velmi zlehčováno a odosobňováno. Vzniku těchto onemocnění se ale většina komunity snaží předcházet prevencí ve formě pravidelných krevních testů, které považují za normální součást dopingové praxe. Obavy poté mají muži ale i ze ztráty sexuálního apetitu a erekce nebo z kožních problémů jako je akné.

Nemorální povahu užívání dopingu si členové komunity v různé míře uvědomují, avšak také ji bagatelizují, stejně jako zdravotní rizika. Riziko odhalení tak při jejich rozhodování o užívání dopingu nehraje významnou roli.

4 Diskuse

Z mého výzkumu, stejně jako z dostupné literatury vyplývá, že tvorba těla je součástí vytváření osobní identity a vlastního já. Režim vycházející z kulturistiky je vnímán jako jakási investice do sebe neboli do tělesného kapitálu. Tvorba těla skrze tělesné projekty je navíc projevem genderu, kultury či sociálního postavení jedince (Thualagant 2012). Sportovci tedy formují svá těla skrze trénink, stravovací režim a případně i doping ve snaze posílit například maskulinní či femininní rysy svého těla a upevnit tím právě i svou pozici ve společnosti.

Stejně jako popisuje Thualagant (2012), i můj výzkum ukazuje, že sdílené společenské ideály krásy dopadají na muže i ženy, kteří jim do určité míry podřizují své chování. Mužské tělesné projekty jsou zaměřeny na svalový rozvoj a cílí dosažení maskulinního ideálu. Ženské tělesné projekty zase po vzoru ideálů ženskosti směřují ke štíhlé postavě, avšak bez výraznější muskulatury. Tyto ideály následně ovlivňují i užívání dopingu mezi muži a ženami, kde se liší nejen četnost užívání dopingu, ale také jeho forma nebo účel. Z mých dat je ale patrné, že ideály v subkultuře fitness a kulturistiky se liší od těch přijímaných širokou veřejností. Ideál mužnosti je v obou případech založený na širokých ramenou a mohutné postavě, jen v prostředí kulturistiky má tento ideál ještě mohutnější muskulaturu. Ideál ženské krásy je však v obou případech velmi podobný, neboť v rámci široké veřejnosti stále sílí trend atletické ženské postavy. Mezi respondenty kulturisty jsem zaznamenala výrazný odpor vůči ženám kulturistkám a jejich směřování k výraznějším svalovým poměrům. Ženský kulturistický vizuál je tedy od ideálu ženské krásy vzdálen v rámci celé společnosti.

Můj výzkum potvrzuje tvrzení Andreassona a Johanssona (2020), kteří tvrdí, že doping je součástí všech sportovních úrovní. Má data se shodují i s Donnellym (2003) v tom, že

sportovci si nelegální povahu užívání dopingu uvědomují, stejně jako možnost odhalení. Tento fakt nicméně bagatelizují, stejně jako zdravotní rizika plynoucí z jeho užívání. Častým argumentem je, stejně jako tvrdí Andreasson a Johansson (2020), touha po vytvoření zkušenosti a tzv. *farmaceutické sebezvdělávání*, kdy si jedinec chce sám utvořit názor, co doping je a co přináší jeho užívání.

Užívání dopingu podle mého zkoumání ale souvisí s řadou okolností, stejně jako to tvrdí Donnelly (2003). Ve fitness a kulturistice jde především o kulturu disciplinovaného těla a doping je v první řadě tedy prostředkem k vytváření onoho tělesného projektu. Tento tělesný projekt může mít za cíl porovnání s ostatními tělesnými projekty v rámci soutěží, anebo doklázat ono sociální postavení jedince, což dokládá možnost využití dopingu v různých sportovních úrovních. Mé zkoumání potvrzuje ale i další důvody, jako je potřeba zlepšování regenerace.

Roli medikalizace společnosti a její roli v kontextu kulturistického dopingu o které mluví Andreasson a Johansson (2020) v rámci výzkumu také potvrzují. Pro řadu sportovců je jednodušší a komfortnější využít doping ve formě tabletek nebo injekce k řešení svého problému. Povaha dopingu jako léčiva navíc přispívá k argumentu obhajujícímu doping, tedy že dopingové látky jsou léky a proto neškodí, ale pomáhají. Podle Donnellyho (2003) je tělo ve společnosti racionalizováno a je na něho nahlíženo jako na předmět bez osobnosti. Tento názor má data také potvrzují na závodní úrovni, neboť členové fitness a kulturistické subkultury, kteří se připravují na závody, hodnotí trénink i užívání dopingu spíše výhradně podle efektu na tělo jako fyzickou schránku, zejména tedy na vzhled. Upozadují přitom často dopad na jejich společenský život. Naproti tomu ale rekreační sportovci užívají doping a pracují s tělem v kontextu své osobnosti i společenského dopadu jejich chování.

Podle Slepíčky a kolektivu (2000) má na doping sportovce vliv jeho nejbližší okolí, což jsem v rámci výzkumu také potvrdila. Většina mých respondentů byla v začátku užívání dopingu ovlivněna přítomností dopingu ve svém okolí.

Co se týče mechanismů distribuce dopingu a strategií jeho užívání, nemohu plně souhlasit s Andreassonem a Johanssonem (2019) kteří tvrdí, že významná část prodeje dopingu a sdílení informací od dopingu se již přesunula do online prostředí. Dle mého výzkumu se skutečně procesy obchodování s dopingem nebo sdílení informací přesunují na sociální sítě, ale stále je v tomto smyslu důležitější komunita uvnitř posilovny. Sociální sítě a informace na

nich sdílené tvoří spíše další zdroj informací, které jsou následně diskutované v rámci komunity.

5 Závěr

Hlavním cílem mé práce bylo pochopit, jak k užívání dopingu přistupují sportovci v rámci subkultury fitness a kulturistiky. Zajímalo mě, co ovlivňuje jejich rozhodování doping (ne)užívat, abych odhalila stěžejní důvody, motivace i překážky užívání dopingu. Dále jsem se snažila zjistit, zdali subkultura fitness a kulturistiky vnímá nějaká rizika užívání dopingu a jak s tímto vědomím pracuje. V rámci dopingu jsem poté chtěla objasnit i postupy a strategie, které členové této komunity při užívání dopingu využívají.

V rámci výzkumu jsem provedla devět hloubkových rozhovorů se členy kulturistické a fitness komunity, a to napříč výkonnostními úrovněmi i sportovními kategoriemi. Věkové rozmezí respondentů bylo 19 až 47 let. Výběr výzkumného vzorku probíhal na základě terénního pozorování. Vstup do terénu poté proběhl s využitím dvou významných členů komunity v roli informátorů, a to z důvodu citlivosti tématu a potřeby navázat důvěrný vztah s respondenty.

Z analýzy dat a následné diskuse usuzuji, že doping hraje v subkultuře fitness a kulturistiky výraznou roli a je v kulturistické komunitě normalizovaný. Sportovci jej přitom vnímají jako součást sportovní kultury, a to bez ohledu na jejich osobní zkušenost s dopingem. Pasivní zkušenost s dopingem má naprostá většina kulturistické komunity. Aktivní užívání dopingu přitom nenaznačuje přímou korelaci s dosaženou sportovní úrovní.

Důvody pro užívání dopingu se odvíjí od výkonnostní úrovně. Hlavním důvodem pro užívání dopingu na výkonnostní úrovni, tedy u aktivních závodníků, je konkurenceschopnost. Sportovci volí cestu dopingu, aby byli schopní konkurovat svým soupeřům při závodech. Doping přitom využívají nejen k nárůstu svalové hmoty, ale i pro zvýšení regenerace a tím efektivnějšího naplňování tréninkových plánů. U rekreačních sportovců je primárním důvodem naplnění genderových ideálů a tím získání či udržení sociálního postavení.

Rizika dopingu a jeho užívání si sportovci zcela uvědomují. Za nejvýraznější rizika jsou v rámci kulturistické subkultury považovány zdravotní problémy, přičemž jde nejčastěji o rizika trvalého poškození zdraví. Nejobávanějšími zdravotními riziky bývají problémy se srdcem, játry či endokrinním systémem. Zdravotní rizika vizuálního charakteru, jako je akné

či gynekomastie jsou pro kulturistickou subkulturu druhořadé a zpravidla řeší změnou skladby dopingové kúry. Všechny zdravotní rizika jsou nicméně v subkultuře značně bagatelizované a obhajované zdravotní prevencí, aktivním životním stylem a sdílenými domnělými znalostmi o fungování dopingů. Morální rizika, tedy šance odhalení dopingů, jakožto nesportovního chování, jsou stejně jako zdravotní rizika ze strany sportovců výrazně podhodnocována.

Strategie užívání dopingů, ve smyslu sdílení informací, distribuci dopingových látek a způsob jejich užívání stojí primárně na sociálních sítích uvnitř posilovny, ačkoli jak popisuje i Andreasson a Johansson (2019), distribuce dopingů se částečně přesouvá do online prostředí, a to ve smyslu přesunu předávání informací, kde si členové kulturistické komunity sdílí veřejně i soukromě v rámci skupin informace o konkrétních látkách, jejich účincích, rizicích i dávkování. Tento globální tok informací velmi ovlivňuje kulturistický doping, neboť stejně jako sportovci přejímají tréninkové postupy od svých vzorů, přejímají i dopingové strategie. Co se týče distribuce samotných látek, ve smyslu prodeje, ačkoli i ta je dnes dostupná online, offline forma je stále podstatně více rozšířená tzn. Dopingové látky se nejčastěji prodávají přímo v konkrétních posilovnách nebo v jejich okolí. Podstatná je zde totiž určitá důvěra, kterou mezi sebou prodávající a kupující často nastoluje přes známost s dalším ze členů komunity.

5.1 Summary

The main goal of this thesis was to map the environment of fitness and bodybuilding subculture in the Czech Republic in relation to the use of doping substances from the perspective of the athletes themselves. I focused on what influences athletes' decision to dope, what they perceive as the risks of such behaviour and what strategies and procedures they use when doping.

The research revealed that doping plays a significant role within the fitness and bodybuilding subculture and is considered an integral part of it. The reason for doping use in fitness and bodybuilding is primarily appearance control. For performance athletes, the primary motivation is to increase competitiveness within a competition. Recreational athletes seek to reinforce social status through appearance modification. The risks of doping are fully understood by athletes, but largely downplayed and advocated by prevention in the form of sharing information and experiences of doping within the community. The strategy of doping

distribution and use is tied to a specific gym, but in recent years has begun to shift partly to the online environment due to globalisation.

6 Použitá literatura

ANDREASSON, Jesper a Thomas JOHANSSON, 2019a. Bodybuilding and Fitness Doping in Transition. Historical Transformations and Contemporary Challenges. *Social Sciences* [online]. **8**(3), 80. ISSN 2076-0760. Dostupné z: doi:10.3390/socsci8030080

ANDREASSON, Jesper a Thomas JOHANSSON, 2019b. Bodybuilding and Fitness Doping in Transition. Historical Transformations and Contemporary Challenges. *Social Sciences* [online]. **8**(3), 80. ISSN 2076-0760. Dostupné z: doi:10.3390/socsci8030080

ANDREASSON, Jesper a Thomas JOHANSSON, 2020. (Un)Becoming a Fitness Doper: Negotiating the Meaning of Illicit Drug Use in a Gym and Fitness Context. *Journal of Sport and Social Issues* [online]. **44**(1), 93–109. ISSN 0193-7235. Dostupné z: doi:10.1177/0193723519867589

BOURDIEU, Pierre, 1979. *La Distinction: Critique Sociale du Jugement*. Paris: Les editions de minuit.

BRAUN, V. a V. CLARKE, [b.r.]. *Using thematic analysis in psychology: Qualitative research in psychology*. 2006. **3**(2), 77-101.

DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

DONNELLY, Peter, 2003. Sport and social theory. *Sport and Society: A student introduction*. 11–27.

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. B.m.: Argo. ISBN 80-7203-124-4.

GUTTMANN, A., ed., 2000. *The Development of Modern Sports In Handbook of Sports Studies*. London: SAGE. ISBN 978-0-8039-7552-1.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

MŠMT ČR, 2007. *Mezinárodní úmluva proti dopingu ve sportu UNESCO* [online] [vid. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/sport/mezinarodni-umluva-proti-dopingu-ve-sportu-unesco>

NEKOLA, Jaroslav, 2008. *Prevence dopingu ve sportu*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-86317-56-4.

NUMERATO, Dino, 2011. Sociální význam sportu a jeho sociologická relevance. *Sociální studia/Social Studies*. **8**(1), 7–13.

SLEPIČKA, Pavel a ET. AL, 2000. *Problematika dopingu a možnosti dopingové prevence*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0205-9.

STACKEOVÁ, Daniela, 2014. *Fitness programy z pohledu kinantropologie /.* 3., dopl.přepřac. vyd. B.m.: Galén,. ISBN 978-80-7492-115-5.

SVĚTOVÁ ANTIDOPINGOVÁ AGENTURA, 2021. *Světový antidopingový Kodex* [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.antidoping.cz/sites/default/files/WADA/Kodex%202021.pdf>

THUALAGANT, Nicole, 2012a. The conceptualization of fitness doping and its limitations. *Sport in Society* [online]. **15**(3), 409–419. ISSN 1743-0437. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2012.653209

THUALAGANT, Nicole, 2012b. The conceptualization of fitness doping and its limitations. *Sport in Society* [online]. **15**(3), 409–419. ISSN 1743-0437, 1743-0445. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2012.653209

U KULATÉHO STOLU, 2019. *Věra Mikulcová: Doping v profesionální kulturistice je normální. I já беру steroidy.* [online]. 7. říjen 2019. [vid. 2023-05-03]. Dostupné z: <https://open.spotify.com/episode/7HRjLgZ9KmlenSnS36ZDTo>

WADA, 2021. The World Anti-Doping Code. *World Anti Doping Agency* [online] [vid. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.wada-ama.org/en/what-we-do/world-anti-doping-code>

7 Teze bakalářské práce

Námět práce

V rámci své práce se chci zabývat tématem dopingu u mladých výkonnostních sportovců ve věku 15 až 30 let, kteří se věnují fitness a kulturistice. Doping je podle Thualaganta (2012) potřeba vnímat nejen jako významné zdravotní riziko, ale také jako společenský fenomén. Medicína ani její metody totiž nejsou schopny zcela obsáhnout šíři dopingové problematiky a je tak potřeba doping zkoumat i v rámci společenského kontextu. Ten by nám měl umožnit lépe porozumět opravdovým příčinám i dopadům dopingu na sportovce i společnost. Důraz bychom přitom měli klást zvláště na pohlaví a společenské struktury či kulturu. Podle Slepíčky a kol. (2000) je potom v oblasti dopingu nutné vnímat i nejbližší sociální okolí, jako je rodina, klub, trenéři nebo ostatní sportovci.

Doping v kontextu fitness a kulturistiky je poté potřeba vnímat jinak než u vrcholových sportů zaměřených primárně na výkon. U fitness a kulturistiky je kladen důraz především na vzhled, což hraje svou roli právě i v kontextu dopingu (Thualagant 2012b). V těchto sportech je totiž doping výrazně racionalizován a legitimizován, jako prostředek pro zlepšování fyzického vzhledu a budování dokonale vypadajícího těla. Je potřeba zmínit, že nejde o homogenní tzv. body projects, kdy by všichni sportovci směřovali ke stejnému dokonalému tělu. Jejich cíle se liší, avšak podléhají obecně zastávaným ideálům mužské a ženské krásy, které jsou již desítky let vytvářeny objektivizací, erotizací či idealizováním mužských i ženských těl (Thualagant 2012b). Jak popisují Andreasson a Johansson (2019), ve druhé fázi vývoje dopingu v kulturistice, která přišla v 70. letech 20. století, byl ideálem a symbolem mužnosti například Arnold Schwarzenegger. Tvorbu vizuálních ideálů tehdy ovlivnila masivní medializace i globální trh.

Zmiňované sdílené ideály se poté podílejí na společenském postavení každého jedince. Muži v těchto sportech proto sahají po dopingu často nejen kvůli výraznější kontrole stavu svého těla, ale právě z důvodu posilování své sociální identity, neboť se skrze dopingovou stimulaci snaží naplňovat právě ony, společností oceňované, maskulinní ideály. Za tímto účelem sahají zejména po růstovém hormonu, inzulinu i dalších látkách muži všech společenských vrstev. Nicméně nejrozsáhlejší je tento jev u mužů střední třídy (Thualagant 2012b).

Ženy nevyužívají zakázané látky v takové míře jako muži. Obraz ženského těla ve

společnosti je totiž rozporem mnoha dílčích ideálů, které se často staví proti sobě. Žena by měla být štíhlá i silná, svalnatá i sexy. Ženský doping doposud byl, a částí společnosti stále je, považován za destabilizující pro normativní vnímání ženskosti. V průběhu posledních let ale přeci jen sílí atletický ideál a ženy sahají po dopingu častěji než dříve. Stejně jako muži totiž vnímají společenská kritéria, jak by mělo vypadat jejich tělo podle zmiňovaných ideálů.

Ženy i muži v důsledku společenského tlaku mohou při těchto sportech ale začít trpět svalovou dysmorfii neboli extrémní tělesnou nespokojeností. V důsledku této poruchy může u sportovců nastat rizikové chování, tedy užívání zakázaných látek, jež je vnímáno jako sociální deviace (Thualagant 2012b). Podle Giddense (1999) je sociální deviace jednání, jež se neshoduje s většinově přijímanou soustavou norem v určité skupině či společnosti. Doping, definovaný jako „*porušení jednoho, nebo více antidopingových pravidel uvedených v článcích 2.1 až 2.8 Kodexu*“ (Světová antidopingová agentura 2021) je potom v souladu se zmiňovaným výkladem sociální deviace.

Dnešní diskuze týkající se dopingu ve fitness a kulturistice označují Andreasson a Johansson (2019) jako pátou fázi vývoje dopingu. Témata jsou však velmi různorodá. Od medikalizace společnosti přes kritiku antidopingového přístupu a medializace zdravotních nebezpečí v souvislosti s dopingem až po polemizování o účinnosti stávajících opatření.

Z mého pohledu je téma dopingu, jako společenského fenoménu velmi zajímavé, neboť jak jsem ukázala, propojuje sociální kontext s morálkou a etickými aspekty i s hodnotovým rámcem sportovce. Ve své práci bych chtěla ověřit aspekty, které mladé sportovce vedou k užívání zakázaných látek. Ráda bych popsala jejich pohled na překračování společenských norem užíváním dopingu a také bych ráda zmapovala strategie a taktiky, kterých mladí sportovci při dopingu využívají.

Zdroje:

ANDREASSON, Jesper a Thomas JOHANSSON, 2019a. Bodybuilding and Fitness Doping in Transition. Historical Transformations and Contemporary Challenges. *Social Sciences* [online]. 8(3), 80. ISSN 2076-0760. Dostupné z: doi:10.3390/socsci8030080

ANDREASSON, Jesper a Thomas JOHANSSON, 2019b. Bodybuilding and Fitness Doping in Transition. Historical Transformations and Contemporary Challenges. *Social Sciences* [online]. 8(3), 80. ISSN 2076-0760. Dostupné z: doi:10.3390/socsci8030080

ANDREASSON, Jesper a Thomas JOHANSSON, 2020. (Un)Becoming a Fitness Doper: Negotiating the Meaning of Illicit Drug Use in a Gym and Fitness Context. *Journal of Sport*

and Social Issues [online]. 44(1), 93–109. ISSN 0193-7235. Dostupné z: doi:10.1177/0193723519867589

BOURDIEU, Pierre, 1979. *La Distinction: Critique Sociale du Jugement*. Paris: Les editions de minuit.

BRAUN, V. a V. CLARKE, [b.r.]. *Using thematic analysis in psychology: Qualitative research in psychology*. 2006. 3(2), 77-101.

DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

DONNELLY, Peter, 2003. Sport and social theory. *Sport and Society: A student introduction*. 11–27.

GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. B.m.: Argo. ISBN 80-7203-124-4.

GUTTMANN, A., ed., 2000. *The Development of Modern Sports In Handbook of Sports Studies*. London: SAGE. ISBN 978-0-8039-7552-1.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

MŠMT ČR, 2007. *Mezinárodní úmluva proti dopingu ve sportu UNESCO* [online] [vid. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/sport/mezinarodni-umluva-proti-dopingu-ve-sportu-unesco>

NEKOLA, Jaroslav, 2008. *Prevence dopingu ve sportu*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-86317-56-4.

NUMERATO, Dino, 2011. Sociální význam sportu a jeho sociologická relevance. *Sociální studia/Social Studies*. 8(1), 7–13.

SLEPIČKA, Pavel a ET. AL, 2000. *Problematika dopingu a možnosti dopingové prevence*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0205-9.

STACKEOVÁ, Daniela, 2014. *Fitness programy z pohledu kinantropologie /.* 3., dopl.přepřac. vyd. B.m.: Galén,. ISBN 978-80-7492-115-5.

SVĚTOVÁ ANTIDOPINGOVÁ AGENTURA, 2021. *Světový antidopingový Kodex* [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.antidoping.cz/sites/default/files/WADA/Kodex%202021.pdf>

THUALAGANT, Nicole, 2012a. The conceptualization of fitness doping and its limitations. *Sport in Society* [online]. 15(3), 409–419. ISSN 1743-0437. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2012.653209

THUALAGANT, Nicole, 2012b. The conceptualization of fitness doping and its limitations. *Sport in Society* [online]. 15(3), 409–419. ISSN 1743-0437, 1743-0445. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2012.653209

U KULATÉHO STOLU, 2019. *Věra Mikulcová: Doping v profesionální kulturistice je normální. I já беру steroidy*. [online]. 7. říjen 2019. [vid. 2023-05-03]. Dostupné

z: <https://open.spotify.com/episode/7HRjLgZ9KmlenSnS36ZDTo>

WADA, 2021. The World Anti-Doping Code. *World Anti Doping Agency* [online] [vid. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.wada-ama.org/en/what-we-do/world-anti-doping-code>

Předpokládané metody zpracování

S ohledem na záměr popsat problematiku nepovoleného dopingu u mladých sportovců ve fitness a silových sportech jsem se rozhodla vytvářet data pomocí kvalitativního výzkumu, který by mi měl umožnit porozumět jednotlivým jevům a zkoumaný problém tak komplexněji popsat. Pro získávání dat chci zvolit polostrukturovaný rozhovor s mladými sportovci. Tato metoda totiž umožňuje detailní popis problematiky i ze subjektivního pohledu respondenta a přispívá tak k vytvoření komplexnějšího obrazu zkoumané problematiky. V předběžném plánu mám osm rozhovorů, přičemž bych ráda oslovila chlapce i dívky, kteří se věnují fitness či kulturistice a navštěvují za tímto účelem některé z vybraných fitcenter. Rozhovory chci se souhlasem respondentů nahrávat a následně je přepsat. Získaná data budu následně analyzovat pomocí otevřeného a selektivního kódování. Získané kódy bych poté zařadila do kategorií, které budu interpretovat a analyzovat ve vazbě na stávající poznání.

Etické souvislosti zvažovaného projektu

Téma mé práce, tedy doping, je z jisté části za hranicí zákona a sportovci, jež ho užívají tak jednají v rozporu se zákonem i určitými etickými pravidly. Rozhodla jsem se proto své respondenty anonymizovat a chránit tak zdroj informací, podobně jako to dělají například investigativní novináři.

Respondenty budu informovat o možném nakládání se získanými daty, přičemž před začátkem rozhovoru dostanou k podpisu informovaný souhlas. Samotné přepisy rozhovorů budou anonymizovány. Získaná data také nebudou využívána jinak než pro účely této práce. Svou účast ve výzkumu budou respondenti navíc moci kdykoli ukončit.

Samotným etickým aspektům se budu systematicky věnovat i v samotné bakalářské práci.

Orientační seznam literatury

1. Andreasson, J., & Johansson, T. (2019). Bodybuilding and fitness doping in transition. Historical transformations and contemporary challenges. *Social Sciences*, 8(3), 80.
2. Andreasson, J., & Johansson, T. (2019). *Fitness doping: Trajectories, gender, bodies and health*. Springer.
3. Andreasson, J., & Johansson, T. (2020). (Un) becoming a fitness doper: negotiating the meaning of illicit drug use in a gym and fitness context. *Journal of sport and social issues*, 44(1), 93-109.
4. Donnelly, P. (2003). *Sport and Social Theory*. In B. Houlihan (Ed.), *In Sport and Society: A Student Introduction*. (pp. 11-27). London: Sage.
5. Hogenová, A. *Etika a sport*, Karolinum, Praha 2000
6. Numerato, D. (2016). Corruption and public secrecy: An ethnography of football match-fixing. *Current Sociology*, 64(5)
7. Ohl, F., Fincoeur, B., Lentillon-Kaestner, V., Defrance, J., & Brissonneau, C. (2015). The socialization of young cyclists and the culture of doping. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(7), 865-882.
8. SEKOT, Aleš. *Sociologické problémy sportu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. ISBN 8024725622.
9. SLEPIČKA, Pavel a Ladislav PYŠNÝ. *Problematika dopingů a možnosti dopingové prevence*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0205-9.
10. Thualagant, N. (2012). The conceptualization of fitness doping and its limitations. *Sport in Society*, 15(3)

8 Seznam příloh

Příloha č. 1: Scénář rozhovoru (dokument)